

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjysk Månedsskrift

6 • 2013

Sønderjysk Månedsskrift

Udgivet af Historisk
Samfund for Sønder-
jylland i samarbejde
med Museum
Sønderjylland
og Kulturfokus

Pris for medlemskab
295 kr. årligt inkl. moms
og forsendelse.
Enkeltnumre 35 kr.
Særnumre 45 kr.

Ekspedition
Haderslevvej 45
6200 Aabenraa
Tlf. 74 62 46 83
hssdj@hssdj.dk
www.hssdj.dk

Kontortid
Mandag-torsdag 9-14

Redaktion
Kirsten Clausen (ansv.)
Museum Sønderjylland
ISL-Lokalhistorie
Haderslevvej 45
6200 Aabenraa
Tlf. 74 62 58 60
kicl@museum-
sonderjylland.dk

Lennart Madsen
Museum Sønderjylland
- Arkæologi Haderslev
Elsemarie Dam-Jensen
Museum Sønderjylland
- Kulturhistorie Tønder

© Sønderjysk Månedsskrift og forfatterne

Layout
Ove Kirketerp
Tekst & Design
Haderslev

Tryk
Mohrdrick Tryk A/S
Aabenraa

I dette nummer

Peter Petersen-Stubbæk 203
Else Egholm og Solveig Schrøder, Gråsten lokalhistoriske arkiv, fortæller om landskabs- og portrætmaleren Peter Petersen-Stubbæk, hvis værker er rigt repræsenteret rundt om i de sønderjyske hjem.

Hvor blev lokalhistorien af? De lokalhistoriske årbøger 2012 208
De lokalhistoriske foreningers årbøger bugner af erindringsstof som aldrig før. Lokalhistorisk konsulent Kim Furdal har tilbragt mange hyggelige timer i selskab med erindringer, der beskæftiger sig med hans egen ungdomstid. Men måske er lokalsamfundet - stederne - ved at drukne i søde minder?

Midt i en jazztid... 216
Lærer, sanger og trompetist Per Rick fortæller om sin ungdom i Tønder, hvor Giro 413 var med til at vække hans musikalske interesse, og hvor en trompet og bekendtskabet med 'Voldes bande' beseglede hans skæbne som jazzmusiker.

Musikhistorie i Sønderjylland - Sønderjyllands Symfoniorkester 50 år 222
Overinspektør Elsemarie Dam-Jensen tegner et portræt af Sønderjyllands Symfoniorkester, der i år fejrer 50-års jubilæum som landsdelsorkester.

Grænselandskronik 226
Var SSW's valgresultat ved det nyligt overståede valg i Sydslesvig godt eller skidt? Hvis skyld er det, at de tyske turister vælger Danmark fra? Og hvor grådig har en fhv. bankdirektør egentlig lov til at være? H.E. Sørensen har fulgt debatterne.

Bognyt 234

Det sker - i Museum Sønderjylland 236

Bagsiden om forsiden 240
Med den årligt tilbagevendende udstilling i Aabenraa udgør Grænselandsudstillingen en fast etableret del af det kulturelle liv i grænselandet. Formand for Kunstnersammenslutningen Grænselandsudstillingen, Bente Sonne, fortæller om baggrunden for Grænselandsudstillingens tilblivelse.

Forsidebilledet: Bente Sonne: Den sidste flytning - med gardiner/The last move - with curtains, 2012, akryl på lærred.

Peter Petersen-Stubbæk

Af Else Egholm og Solveig Schrøder

På Folkehjem i Aabenraa hænger flere malerier i Billedsalen udført af Peter Petersen-Stubbæk. Men hvem var den lokale kunstmaler? Leder af det lokalhistoriske arkiv i Gråsten, Else Egholm, og arkivmedarbejder Solveig Schrøder tegner et portræt af maleren. Artiklen, som her gengives i en lettere redigeret version, har tidligere været bragt i årbogen for Gråsten.

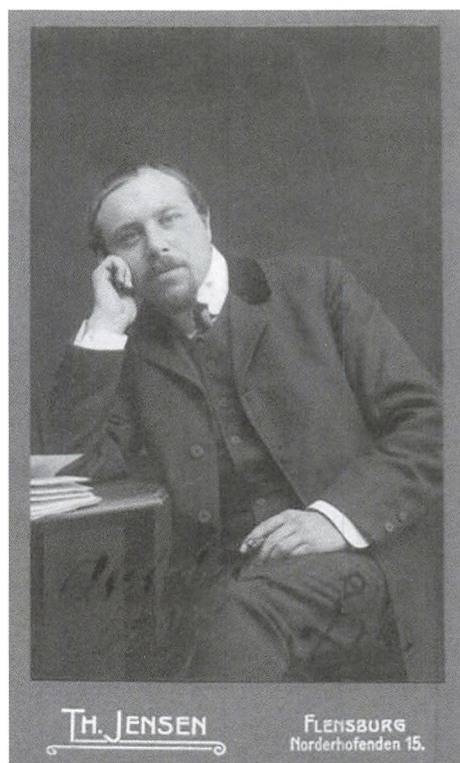
DER FINDES IKKE MEGET på skrift om Peter Petersen, som han var døbt. Han blev født i Stubbæk, syd for Aabenraa, i 1883 som den yngste af elleve søskende, hvoraf de tre døde som små, og én som 14-årig. Peter Petersen tog senere, som mange andre, bynavnet til sig. Faderen Peter Christian Petersen (1837-1918), var snedkermester i Stubbæk. Han blev født i Egersund. Moderen, Anna Magdalene, født Martensen (1838-1908), blev født i Kværn.

Peter Petersen var tidligt bevidst om, at han ville være kunstmaler. Han spekulerede meget på, hvordan man blev maler, og sendte spørgsmålet til en brevkasse i et dansk ugeblad. Brevkassen henviste til Zahrtmanns malerskole i København. Da han sendte sine tegninger ind til Kristian Zahrtmann, svarede denne, at hans skole var for viderekomne, men at han kunne prøve at komme på teknisk skole. Da Petersens økonomiske

midler var få, fik han via Zahrtmann kontakt til og midler fra den radikale sønderjyske studenterforening '4 S'. Millionæren Holger Petersen støttede ham ligeledes økonomisk, så han kunne følge forelæsningerne på Kunstakademiet.

Men Petersen-Stubbæk havde det bestemt ikke let på akademiet, hvor 'kammeraterne' gjorde sig lystige over ham og kaldte ham 'Tyske Petersen'.

Hans lærere på akademiet var Otto Backe, Frands Henningsen og Viggo Johansen. I forsommeren 1908 vendte han tilbage til sin hjemstavn, men

Peter Petersen-Stubbæk 1907.

Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Gråsten By og Egn.

allerede i 1909 tog han til München og opholdt sig der de næste fire år.

Her besøgte han museerne og deltog i forelæsninger m.m. på akademiet uden at være elev.

Livet i München tiltalte ham i modsætning til den københavnske 'borgerlighed'. Det kneb stadig med økonomien, men på opfordring af H.P. Hanssen skrev han artikler til 'Hejmdal', bl.a. en serie om festspille-
ne i Oberammergau.

Efter hjemkomsten giftede han sig i 1914 med Nathalie Andersen, som han havde lært at kende, mens han gik på Kunstakademiet i København. Hun var københavner af fødsel. De boede fra 1914 til 1920 i Rønshoved, derefter i Dalsgård til 1934 og til sidst i Sandager, alle steder ved Flensborg Fjord.

I Sandager boede de i næsten 30 år, hvorefter de fik ophold på 'Christiansro' i Gråsten, hvor Peter Petersen-Stubbæk døde i december 1977 i en

alder af 94 år. Hans hustru døde i 1983, 92 år gammel.

I de fire år, Stubbæk-Petersen studerede i München, opholdt Nathalie sig i et grossererhjem i Flensborg for at sætte sig ind i forholdene i grænse-
landet.

I ægteskabet voksede der tre børn op, sønnerne Rolf Petersen, der blev kommunedirektør på Læsø, Erik Robert Petersen, der blev mekaniker i København, og datteren Ingeborg, der boede ved Assens på Fyn. De blev alle over 80 år gamle.

De oplevelser fra krigstiden og Genforeningen, han i mere eller mindre frit omdigtet form offentliggjorde i Sprogforeningens Almanak fra 1925 til 1932, og som han selv forsynede med illustrationer, er karakteristiske for hans uimponerede væsen, der ser på tingene med en skælm bag øret, men som heller ikke går af vejen for det banale. De samme træk præger hans kunstneriske arbejde.

*Landskabs-
billede fra
Flensborg
Fjord.*

Foto: Lokalthistorisk Arkiv for Graasten By og Egn.

Den humoristiske tegning, der fik fatale følger for Peter Petersen-Stubbæk.

I Sprogforeningens Almanak fra 1925 skriver Petersen-Stubbæk således om en oplevelse fra 1915 under titlen 'Spionagenverdächtig'. Det er en historie om en sejltur til Aabenraa ombord på en fiskerbåd i selskab med værten fra Hotel 'Seewarte', det hotel fortælleren bor på. Under sejlladsen tegner han en skitse af værten og fiskerne. Ved ankomsten til Aabenraa bliver fortælleren anholdt af en soldat, der tror han er spion, og han ender i rådhusarresten, hvor han kommer til at opholde sig i 29 dage. En morsom historie om alle de genvordigheder, han udsættes for.

I 1927 skrev han historien 'En Krigsjul' om, hvordan sønderjyderne hjalp hinanden med at købe og sælge kød og mælk uden kort, og hvordan vagtmesteren blev bestukket, så han lod dem slippe godt fra det. På en tur med Fjordbåden til Købstaden smugler Per Maler mel og flæsk i et

par indpakkede støvler. Han får det medbragte byttet til kaffe, sukker, ris og julelys, som han igen pakker i støvlerne. På vejen hjem med båden bliver han antastet af en gendarm, der spørger, om han har kolonialvarer i pakken, og hvor han har købt dem. Det er lige ved at gå galt for ham, men han bliver reddet af en gårdejer, der kender gendarmen. Gårdejeren byder gendarmen ned i kahytten, hvor han bliver beværtet.

I Almanakken fra 1929 handler fortællingen om 'Gammel Hans Kressens Københavnsrejse'. En rejse i 1927 for indbudte sønderjyder, der under opholdet var privat indkvarteret. En af illustrationerne er en tegning af skibet 'Dronning Maud', der bragte sønderjyderne til og fra København.

I et interview i Jydske Tidende i slutningen af 30'erne, hvor Petersen-Stubbæk fortæller om sit syn på por-

trætmaleri og moderne kunst, bliver han spurgt, om der er en bestemt alder, i hvilken modellen er bedst at male. Petersen-Stubbæk svarer, "at kvinder er bedst i midten af trediverne. I den alder har hun bevaret sit friske ydre og sind, der sammen med den personlighedens modenhed, der præger hende, giver hende en charme, der inspirerer til det fuldgode portræt".

Mænd kunne males i alle aldre, men burde helst foreviges i fyrreårsalderen. Om børn fortæller han, at de interessanteste modeller er i 3-6 års alderen. Der kunne dog også laves gode portrætter af børn op til 12 år, mens de ikke er så morsomme i teenagealderen.

Han henviser i interviewet til Leonardo da Vincis maleri af Mona Lisa.

Han fortæller videre, at Mona Lisa ganske sikkert har været en yndig, glad og lattermild ung kvinde. Men Leonardo ville ikke nøjes med et intetsigende 'tandsmil', og Petersen-Stubbæk kan af billedet se, at Leonardo under arbejdet har konverseret hende livligt, gjort kur til hende, stillet hendes forstand på prøve og drillet hende, fået hende til at føle sig underlegen som kvinde og har på denne måde opnået at få hende til utilsløret at røbe sit inderste jeg.

Petersen-Stubbæk var kendt som en god portrætmaler. Selv ville han helst male landskaber, men der var flere penge i portrætmalerier. Han har dog lavet mange naturmalerier - specielt fra områderne ved Flensborg Fjord.

Petersen-Stubbæk blev aldrig rig af at male. Der hænger mange af hans portrætter og landskabsbilleder rundt omkring i hjemmene her på Gråstenegnen. På Folkehjem i Aabenraa fin-

des bl.a. et portræt af H.P. Hanssens hustru Helene Lucie Hanssen. Du-borg-Skolen i Flensborg har også bil-lede fra Petersen-Stubbæks hånd.

Sydbank Gråsten havde et stort ma-leri, der indtil 2011 havde sin plads på endevæggen i mødesalen i afde-lingen på Nygade. Maleriet er senere blevet solgt på en auktion, desværre inden arkivet nåede at fotografere det. På biblioteket i Gråsten hænger der et maleri af A.D. Jørgensen udført af Petersen-Stubbæk.

Petersen-Stubbæk var født med en klumpfod og skulle have speciallave-de sko, som skomager Hans Petersen i Kværs fremstillede. Denne medfødte skavank har nok været en årsag til hans svære tid på Kunsthøjskolen i København. Skolebetalte Petersen-Stubbæk med malerier, da han som nævnt ikke havde mange penge. Derfor ejede Hans Petersen mange af kunstnerens billeder.

På Hans og Hansigne Lorenzens gård i Bådsbøl-Ballum findes der en del malerier udført af Stubbæk-Peter-sen. Hans Lorenzen var også født i Stubbæk og næsten jævnaldrende med Petersen-Stubbæks tre ældre brødre. Det er nærliggende at tro, at det er igennem dem, Peter Petersen-Stubbæk har fået kendskab til Hans Lorenzen. Da indtægterne var små, er det muligt, at malerierne var betaling for køb af naturalier.

En slægtning til Petersen-Stubbæk, Karla Jespersen, Toftvej 5, Gråsten har skrevet følgende om sin mors onkel:

"For mig er onkel Peter et medlem af familien. Jeg har altid set ham som min mors onkel ikke som maleren Pe-ter Petersen-Stubbæk. Da jeg som ung

besøgte familien i Sandager, syntes jeg nok, det var hyggeligt at høre om, hvorfor han fandt naturen så spændende, og om hans arbejde med de mange vekselvirkninger, lyset, skyggerne osv.

På en af vore spadsereture ved stranden lavede han engang en tegning af mig siddende på en sten ved vandet! Hvorvidt denne tegning er blevet til mere, har jeg ingen anelse om.

Han fortalte også, at han gerne ville have tid til at samtale med de personer, han skulle portrættere, for at få et billede af dem som levende mennesker. Det var ikke forretningsmanden, provsten, eller hvem det nu kunne være, han søgte. Han ville opleve mennesket bagved titlen. Det var det, han gerne ville have frem i sine billeder.

Han var meget optaget af alt, hvad der rørte sig omkring ham - også politik. Han fik efterhånden en del problemer med hørelsen, så det blev mere og mere besværligt for ham at følge med, og det havde han det ikke godt med.

Da han nærmede sig de 90 år, var det ikke nogen glæde for ham at komme ud i hårdt vejr. Han følte, at kræfterne ikke kunne klare de stærke vinde, og han blev blæst væk.

Han spillede gerne skak og syntes det var kedeligt, at jeg ikke havde den store lyst og måske heller ikke evnen til det spil. Mine to drenge spillede derimod gerne skak, og han fik da også et par timer med den ældste af dem.

Onkel Peter havde også sin mening om, hvad der passede sig, bl.a. var han og tante Alie, som vi kaldte hende, engang på køretur med datteren

og svigersønnen. Sent på eftermiddagen kom de forbi og ville lige hilse på os. Vi fik kaffe og småkager frem og serverede også et lille glas til kaffen, men der kunne ikke være tale om endnu et glas, for som han sagde: "Nathalie, dette er en visit ikke et besøg!"

Da han, efter de var flyttet på 'Christiansro', opdagede, at jeg var i besiddelse af et fotografi af hans far, ville han gerne låne det for at male et portræt af ham. Han var så stolt over, at han stadig kunne holde en pensel uden at ryste på hånden - han var jo et stykke inde i halvfemserne dengang. Det ser ud til, at det lykkedes for ham, for efter hans død så jeg billedet hos hans datter Ingeborg. Desværre mistede jeg forbindelsen til hende, og det er egentlig trist, for vi havde ellers haft en god kontakt i en del år.

Sønnerne har vi også haft besøg af. Især den ældste tilbragte åbenbart mange barndomsdage hos sin tante her på Toft (min bedstemor), men det var før min tid.

For mig var han en rar mand, som jeg/vi syntes godt om. Som familiefar har han måske været lidt striks". ■

Kilder

Diedrichsen, Johannes: *Sønderjysk Kunst 1840-1990*. Nordborg 1992.
 Eskildsen, Claus, Johan Hvidtfeldt og Peter Kr. Iversen (red.): *Nordslesvigs aandelige Genforening med Danmark*. Aabenraa 1944.
 Avisartikler i *Jydske Vestkysten* 1930, 1990 og 1991.
Sprogforeningens Almanak.

Hvor blev lokalhistorien af?

De lokalhistoriske årbøger 2012

Af Kim Furdal

Hvor blev lokalhistorien af? Det spørgsmål stiller lokalhistorisk konsulent Kim Furdal efter at have set på de lokalhistoriske årbøger 2012.

HVAD ER DET, vi vil, med lokalhistorien? Hvad er det for et blik, vi kaster på lokalsamfundet? Og hvad er de centrale elementer i lokalsamfundet og dets historie, de enkelte individer eller samfundsinstitutionerne forstået i bred forstand? Spørgsmål som disse har med god grund været helt centrale i de sidste godt 100 års lokalhistoriske arbejde. Vi har altid grund til at se kritisk på vores egen lokalhistoriske tradition for at finde nye veje i det fortsatte arbejde. Det var i alt fald nogle af de spørgsmål, som trængte sig på, efter min gennemgang af de lokalhistoriske årbøger 2012.

Ung i 1950'erne og 1960'erne

Et af de fænomener, som vi har set i de seneste år, og som er blevet tydeligere i årgang 2012, er forskydningen af stoffet og ikke mindst erindringerne til 1950'erne og 1960'erne. Det er udtalt, at det nu er den generation, som var unge i 1950'erne og 1960'erne, som begynder at sætte deres verbale Denkmal. I årbogen fra Bov og Holbøl sogne kan man læse Anne Grete Schlaikjer-Petersens erindringer 'Frøslev dengang i halvtresserne'. Fokus er stadig landbruget 'Højbrogård', med en stærk tone af den forgangne verden. Det er nye tider med bl.a. traktorens indtog eller, som en af overskrifterne lyder, 'Forandringerne årti'. Den mærkat kunne man nok sætte over mange andre årtier, men det er tydeligt, at foran-

Foto: Helge Olsen.

Ungdomskulturen uden for det gamle landbosamfund sniger sig efterhånden ind i de lokalhistoriske årbøger. Her er det fra et motorløb 1966 bragt i artiklen 'Nybølbanens tilblivelse' i Skrift for Lokalhistorisk Forening for Sundeved 2012.

dringernes storme siden slutningen af 1950'erne præger tilgangen til landbrugssamfundets Indian Summer. Ikke så langt herfra fortæller Hans Clausen i årbogen for Gråsten om 'Dengang i Adsbøl - barndoms-erindringer fra 1940'erne og 50'erne'. Omdrejningspunktet er her familiens smedje. Som han skriver: "Det 'lå i kortene', at far skulle overtage smedjen, som var et familieforetagende etableret helt tilbage i 1858". Faren overtog smedjen en gang i 1950'erne, men selv kom han bl.a. ud at sejle som maskinmester. Tiden efter Anden Verdenskrig har ikke været for fastholdere, og så er han alligevel flyttet tilbage til Gråsten i 2012. Stedet spiller stadig en rolle. 1950'erne er også omdrejningspunkt for tredje del af Bent Lehrskovs erindringer fra Østergade i Vojens, som bringes i årbogen for Vojens-området.

Enkelte steder bevæger vi os op i 1960'erne med kik ind i 1970'erne og resten af vejen frem til i dag. Det er tilfældet med 'Nybølbanens tilblivelse, æ motorbaan ue i æ sandkul', hvor Erik Knutzen har skrevet erindringer om motorbanen og det leve-de liv omkring den. Her har vi undtagelsesvis et stykke nyere ungdomskultur uden for landbokulturen, som vi sjældent stifter bekendtskab med i årbøgerne. 'Ung i 1960'ernes Felsted' er overskriften for Jens Christian Hansens erindringer. Det er i udpræget grad fortællingen om et vade-sted mellem det lokale landbosamfund og den store verden med nye strømninger, der slutter med situationen i dag, hvor han er redaktør, blogger og erhvervskommentator på Berlingske Business.

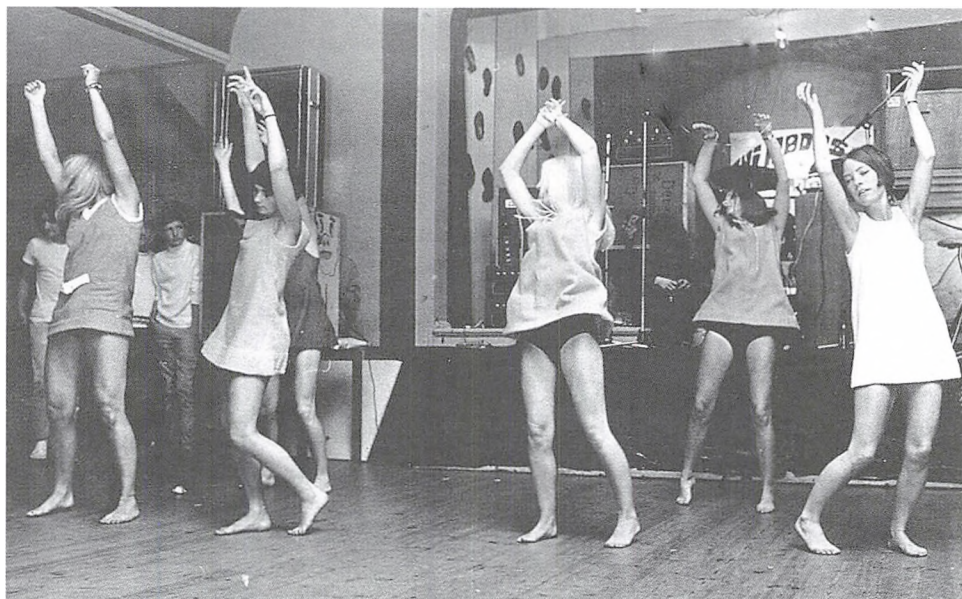
Musikken spiller en central rolle i

ungdomskulturen fra jazzen og rocken i 1940'erne og 1950'erne over diskoen og punken i 1970'erne til hiphop og tekno i dag. Et af de mest markante fænomener i velfærdsstaten er fremvæksten af en ungdomskultur med et betydeligt forbrug, selv om de unge ikke nødvendigvis var - og er - en del af det etablerede arbejdsmarked. Karakteristisk er det i alt fald, at ungdomskulturens fremvækst i Danmark stort set falder sammen med den økonomiske vækst fra omkring 1957. Musikken spiller en central rolle i Poul-Chr. Jørgensens erindringer 'Cantobel - popklubben i Hellevad 1966-70', hvor han fortæller om popklubben, som han var med til at starte. Det er bl.a. blevet fortællingen om hedengangne bands som 'Jack And The Rippers', 'The Rocking Ghosts' og 'The Tommyguns'. Klubben holdt til på 'Hotel Kløver Es' i Hellevad, og historien kan læses i årbogen for Rødekro.

I Tønder-Erindringer XIII får vi under overskriften 'Den sorte og røde skole' Finn Elkjær Larsens erindringer om Tønder Statsskole 1976-1979. Her kan man bl.a. læse følgende: "En rigtig positiv oplevelse fra gymnasietiden blandt få" og siden "ikke alt var lutter lagkage". Udtalelser som disse stikker frem, for det er ekstremt sjældent, at man oplever erindringer i årbøgerne, som forholder sig kritisk til fortiden. I den forstand sprænger hans erindringer selve de utalte rammer for den lokalhistoriske erindring. Det må have givet anledning til nogle bemærkninger i Tønder.

Men det er ikke kun erindringer fra de sidste 60 år, som præger årbøgerne. Artiklerne i Årsskriftet fra Nordborg-området er således skrevet på

Foto: Lokalthistorisk Forening i Rødekro.

Musikken har siden 1940'erne og 1950'erne spillet en vigtig rolle i ungdomskulturen. Her er det en gruppe go-go piger i popklubben Cantobell. Historien bag klubben kan man læse i Poul-Chr. Jørgensens artikel om klubben i årbogen fra Rødekro.

basis af Nicolai Frederiksen (1868-1951) 'Mit livs erindringer' og bevæger sig dermed godt 100 år tilbage i Nordborgs historie. Hovedhistorien i årsskriftet fra Hørup sogn er 'Mejeribestyrer Hans Madsen Prinds egen levnedsbetænelser'. Hans Prinds blev født i Roost 1875 som søn af en arbejdsmand og døde i 1954 i Hørup. Afgørende for hans liv var nok, at gårdejer og Skoleforeningens sekretær Henrik Thomsen i 1893 hjalp den unge karl på gården med at komme på Ry Højskole, hvorefter han kom i lære på bl.a. Branderup Mejeri. I alt fald var der tale om et usædvanligt livsforløb i et stærkt klassesdelt landbosamfund.

I årbogen for Kliplev Sogn kan man læse Mimi Philipsens erindringer, fra hun som 20-årig i 1910 flyttede ind på Lundtoftbjerg til afslutningen af

Første Verdenskrig. Netop krigsafslutningen og den første tid herefter er emnet for socialdemokraten Wilhelm Ewalds erindringer 'Revolutionen i Aabenraa november 1918', hvor han fortæller om sin tid som formand for byens arbejdsråd. Lad det være sagt med det samme, det var ikke let at fordele sol og vind lige på et tidspunkt, hvor der var mangel på alt.

Som hovedregel handler erindringerne om hverdagslivets små og store tilfælde. En undtagelse herfra er Ejnar Brøgger's erindringer 'Mit livs centrifuge', der især beskæftiger sig med hans tid i Frøslevlejren og siden Neuengamme. Som altid er det rystende læsning. Brøgger har nogle overvejelser om begrebet centrifuge, der skiller det rene fra det urene, og argumenterer her for, at oplevelser og påvirkninger er råstof, som vi enten

skiller ud eller opmagasinerer og dermed danner 'jeg'et'. Men er det ikke en meget passiv opfattelse af vores tilværelse og eksistens? Er det ikke snarere sådan, at vi går tilværelsen i møde, en gensidig imødekommen, som da Brøgger gik ind i det illegale arbejde? Var han ikke snarere den aktive iagttager, der, i modsætning til mange andre, drog konsekvenser af, hvad han så og hørte. Brøggers erindringer kan læses i årbogen fra Jegerup Sogn.

Erindringer og biografier fylder meget i årbøgerne. Det gælder ikke mindst årbøgerne fra Toftlund Lokalhistoriske Forening og årsskriftet fra

Bevtoft, der stort set kun indeholder erindringsstof. I Toftlund må man ikke mindst rose Lis Mikkelsen for hendes arbejde med at indsamle og formidle erindringer fra byens borgere.

Fra tragtbægerkulturen til rundbuestil

Men årbøgerne er også andet end erindringer, selv om vi yderste sjældent bevæger os mere end godt 100-150 år tilbage i tiden. En markant undtagelse er Signe Lüttau Pedersen og Frauke Wittes artikel 'Langlandsvej i Starup - en ceremoniel samlingsplads fra bondestenalderen', som

Det var ikke let for formanden for arbejderrådet, Wilhelm Ewald, at skaffe forsyninger af de mest basale føde- og dagligvarer efter Tysklands sammenbrud i oktober 1918. Her er det et butiksvindue i Aabenraa med varer, som man kunne få før krigsudbruddet.

Foto: Museum Sønderjylland, ISI - Lokalhistorie.

bringes i Langs Fjord og Dam. Artiklen viser, hvad et ganske almindeligt parcelhuskvarter kan rumme, når man blot graver et spadestik dybere i jorden. I dette tilfælde blotlagde udgravningen en samlingsplads fra den første bondekultur, den såkaldte tragt bægerkultur, der optræder i Danmarkshistorien fra ca. 3.950 til 2.800 f.Kr. Den ældste tid er også repræsenteret i årbogen fra Augustenborg, der bringer Poul Krogs artikel om Blommeskobbel Skov, som rummer en samling af megalitgrave fra bondestenalderen. Det er især blevet historien om udgravningen af de to langdysser i 1935-36 som et beskæftigelsesarbejde under ledelse af museumsinspektør Jens Raben og Nationalmuseets konservator Julius Raklev. Arkiver og museers brug af forskellige beskæftigelsesordninger er bestemt ikke ny.

En anden undtagelse, men knap så lang tid tilbage, kan man finde i Broagerland XVII, der bringer Carl Jürgen Bocks artikel 'Schellgaarde, Freileben, Skeldegaard' om salget af Ladedgården 'Skellegård' på auktion i 1783 og dens første ejer efter salget Hans Clausen. Gården knytter sig til hertugerne, og denne del er også omtalt i artiklen. Gårdshistorie og slægts-historie er også repræsenteret i årsskriftet fra Starup, hvor Niels Peter Bladt har set nærmere på 'Brorsbølgård'. Er man mere til den historiske krimigenre, skal man gå til årbogen fra Hoptrup, hvor man kan læse Ove Ethelbergs artikel 'Brylluppet i Sønderballe'. De bloddryppende historier er hentet fra Gram Herreds tingbog i sidste halvdel af 1600-tallet og står ikke tilbage for nutidens kriminalhistorier. På blot 10 år fra 1679 til 1689

behandlede herredstinget fire drabs-sager, oftest begået i forbindelse med et gæstebud.

Som hovedregel er årbogen blandede bolsjer, men man finder også undtagelser. En af disse er årsskriftet fra Hejls, der er et temanummer om Hejls IF's historie 1966-2012. Idrætten er den største folkelige bevægelse i dag, men i et historisk perspektiv er det et problem, at idrætsinteresserede sjældent interesserer sig for historie, og historieinteresserede omvendt kun sjældent har interesse for idrætten. Det er derfor et godt initiativ fra redaktionens side at sætte fokus på sognets idræthistorie. Årbogen fra Ensted sogn fortsætter, hvor den slap sidste år, med anden del af historien om Stubbæk Frivillige Brandværn. Her kan man bl.a. få en oversigt over de store ildebrande fra 1950 og frem til i dag. Heldigvis har der ikke været nogen siden 2006.

Byvandring kan såmænd også foretages med tilbagevirkende kraft og er en hyppig genre i de lokalhistoriske årbøger. I årbogen for Egen Sogn tager tidligere brugsuddeler Svend Erik Nielsen læseren med på en historisk byvandring for at vise, hvorledes huse og butikker så ud i 1930'erne og 40'erne. Egentlig er der tale om en dobbeltfortælling, en om huse og butikker og så en om Svend Erik Nielsens forhold til disse.

Første Verdenskrig er et tilbagevendende tema, også i 2012, hvor man i årbogen for Bredebro kan finde Lauge Jepsens længere artikel 'Livet i Brede Sogn og ved Vestfronten under Første Verdenskrig'. Bag titlen gemmer sig en artikel om dagliglivet under krigen set gennem brevvekslingen mellem Laust Nielsen Jepsen og

hustruen Johanne Jepsen. Krig er også baggrunden for Hans P. Nørgårds erindringer om en nødlandet tysk flyvemaskine i Vester Lindet 9. april 1940. Det er lidt usædvanligt, da der normalt er tale om engelske maskiner på vej til og fra togter i Tyskland. Her var der imidlertid tale om en maskine på vej fra Norge, der den skæbnesvangre dag løb tør for brændstof.

Det er ikke hver dag, man finder artikler om den lokale bygningskultur, men i årbogen fra Højer kan man læse Lorens Hansens fine artikel om 'Hohenwarte' i Ny Frederikskog, der stod færdig i 1880, i det tyskerne kalder Rundbogenstil efter bygningens

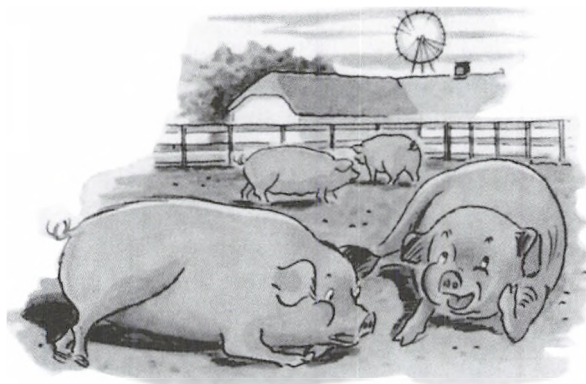
rundbuede vinduer og døre, ofte inspireret af romansk arkitektur og norditaliensk renæssance. Gården blev tegnet af den kendte Kiel-arkitekt Heinrich Moldenschardt, men desværre har en uforstående eftertid foretaget betydelige ændringer. I midten af 1950'erne blev der bl.a. indsat 'kvadratiske' vinduer, og det oprindelige helvalmede tag med lav hældning blev erstattet af et nyt stort saddeltag med hele gavle. Endnu har Hohenwarte dog oprindelige bygningsdetaljer, som gør den et besøg værd.

Den voldsomt forbedrede infrastruktur har betydet en skærpet konkurrence over selv meget store geografiske afstande, som er blevet fulgt

Hohenwarte opført i rundbuestil efter tegninger af Kiel-arkitekten Heinrich Moldenschardt og her fotograferet af Laurids Matthiesen i begyndelsen af 1900-tallet. Bygningen er muligvis inspireret af Leo von Klenzes krigsministerium i München.

Julen 1945

NÆH, DU - JEG TA'R NU TIL RØDDING
- DER BLI'R MAN DA TIL NOGET GODT!

'Slut med slagteriet i Rødding' er overskriften på en artikel om slagteriet, som man kan læse i årbogen fra Rødding-egnen. Her er det en jule- og nytårshilsen fra dengang, da der stod respekt om slagteriet i alle kredse.

af fusioner, konkurser eller forretninger og virksomheder, der blot i det stille forsvinder. En af de rigtig fusionsramte er slagteribranchen, som i Sønderjylland havde en kort opblomstring efter Genforeningen. Årbogen for den gamle Rødding kommune bringer artiklen 'Slut med slagteriet i Rødding'. Overskriften siger alt. Bankerne er et andet område præget af fusioner. I årbogen fra Løgumkloster kan man læse Alan Honorés artikel om Løgumkloster Bank, der i 1963 blev solgt til Københavns Handelsbank, og som i dag er en del af Danske Bank. De fusionerede blev fusioneret.

Hvor blev samfundet af?

Der er ingen tvivl om, at erindringer og den personlige tilgang til lokalsamfundet er det stof, hjemstavns-historie er gjort af. Men jeg mindes ikke tidligere, at erindringsstoffet i den grad har domineret de lokalhistoriske årbøger. I sig selv er der ikke noget galt med erindringsstof, som kan koble den store og lille historie

sammen. Dan Turell kan i 'Vangede billeder' og Jens Smærup Sørensen i 'Mærkedage' samle et portræt af stedet, samfundet og tiden gennem fortællerens oplevelser og skildringer af personerne i romanerne. Men som jeg tidligere har udtrykt det, har lokalsamfundet det med at forsvinde som sand mellem fingrene i de mange erindringer, som kun har en meget kort historisk dybde og kroppens begrænsede horisont. De så det ske, men hvor meget så frontsoldaten ved Stalingrad, når han hele tiden skulle dukke sig for kuglerne? Jeg besnæres som alle andre, når erindringerne beskæftiger sig med min egen ungdomstid, dens glæder og problemer, men hvor bliver Bedsted, Ullerup, Vedsted, Hjordkær og alle de andre gode steder af i de mange personlige tilbageblik på især ungdommen? Hvor bliver den lærde lokalhistoriker af, som møjsommeligt gennem års arbejde har sat sig ind i stedets historie for at tegne et portræt af stedet og det levede liv over tid?

I 1970'erne blev der efterlyst erin-

dringer, som kunne bringe læseren helt tæt på det levede liv. Det har vi fået. Til gengæld er erindringsstoffet ved at blive lokalhistoriens sukker. Det smager godt, mens vi har det på tungen, men det efterlader sjældent smag for eftertiden, hvis erindringen ikke bliver skrevet ind i en samfundshistorie. Der er et andet blik, ikke nødvendigvis et mere rigtigt blik, men et blik, som favner lokalsamfundet. Det blik savner jeg.

Blandt de mange kandidater har jeg fundet to artikler, som bringes andetsteds i dette nummer. Redaktionen takker de to forfattere og redaktører for tilladelse til at bringe artiklerne.

Indleverede årbøger

Årsskrift. Lokalhistorisk Arkiv for *Augustenborg* og omegn - 2013. 40 sider.

Årsskrift 2013. Årsskrift aktuelt fra arkivet. Udg. af Lokalhistoriske Arkiv for *Bevtoft* og omegn. 26. årgang 2013. 31 sider.

Historisk årbog for *Bov* og *Holbøl* sogne. 35. årgang, 2012. 72 sider. *Broagerland* XVII. Udgivet af Lokalhistorisk Forening for *Broagerland* 2012. 111 sider.

Æ hjuulspor. 10. årgang 2012. Udg. af Lokalhistorisk Arkiv i *Bredebro*. 76 sider.

Egen sogns Lokalhistoriske Forening. Årsskrift 2012. 48 sider.

Årsskrift 2012 *Ensted* sogns Lokalhistoriske Forening. 2012. 64 sider.

Historisk årbog for *Felsted* sogn. Nr. 30, 2012. 104 sider.

Årsskrift 2011. Historisk Forening for *Graasten* by og egn. Nr. 38, 2011. 60 sider.

Langs Fjord og Dam. Lokalhistorie omkring *Haderslev* 2012. Udg. Forlaget Gammelting 2012. 99 sider.

Idrætsliv i *Hejls* 1966-2012. Årsskrift 2012. Lokalhistorisk Forening og Arkiv for *Hejls-Hejlsminde*. 100 sider.

Hoptrup Sogns Lokalhistoriske Forening. 29. årgang 2012. 48 sider.

Højer Lokalhistoriske Forening 2012. 24 sider.

Hørup: Årsskrift nr. 31 - 2013. 40 sider.

Lokalhistorisk Forening for *Jegerup* Sogn 2012. 60 sider.

Fra *Klipleve* sogn. Lokalhistorisk Forening 2012. 88 sider.

Historisk forening for *Løgumkloster* Kommune. Årsskrift 2013. 40 sider.

Årsskrift 2013. Udgivet af Lokalhistorisk Forening for *Nordborg*-området. 48 sider.

Historisk Årbog for *Rødding-Egnen* 2012. 112 sider.

Lokalhistorisk Forening. *Rødekro* 2012. 160 sider.

Starup Sogns Lokalhistoriske Arkivforening 2012. 20 sider.

Skrift for Lokalhistorisk Forening for *Sundeved* 2012. 88 sider.

Toftlund lokalhistoriske Forening. Årsskrift 2013. Årgang 7, 2013. 60 sider.

Tønder-erindringer XIII, 2012. Udg. af Lokalhistorisk Arkiv for *Gl.-Tønder* Kommune. 2012. 48 sider.

Årbog 2012 for Lokalhistorisk Forening for *Vojens*-området. 26. årgang. 67 sider.

Glimt. Fra *Øster Lindet* sogns historie. Nr. 26, 2012. 16 sider.

Historier fra bybakken. Årsskrift for *Aabenraa* Byhistoriske Forening. 2012. 64 sider.

Midt i en jazztid ...

Af Per Rick

Tønder har bl.a. i kraft af seminariet et stærkt musikliv, som rækker længere tilbage end starten på Tønder Festivalen. Vi bringer her Per Ricks erindringer om hans tid som ung jazzmusiker i slutningen af 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne. Erindringerne har tidligere været bragt i Tønder-erindringer 2012.

JEG ER OPVOKSET i Tønder. Min far Charles Hansen, som gik under navnet 'Sulte-Charles', var forplejningsforvalter på Tønder Kaserne, og min mor Stinne var hjemmegående husmor, som det var almindeligt dengang. Familiemiddagene om søndagen blev indtaget som i de fleste danske hjem, nemlig til tonerne af Giro 413. Der var meget musik i min fars familie; en onkel var operasanger, en anden onkel sang i kirken. Min far var også en god sanger og spillede desuden på tværføjte. Da jeg var omkring 14-15 år, spurgte min far mig, om jeg ikke ville spille på noget.

Jo tak, det ville jeg gerne og valgte trommer. Jeg var spejder og fik også en lille spejdertromme, men havde ikke tålmodighed til at øve mig nok. Så bad jeg min far om en trompet, og der fandt jeg min skæbne. Trompeten har fulgt mig lige siden.

Jazzen havde allerede holdt sit indtog i Tønder. Valdemar Rasmussen har beskrevet hvordan 'Harlem Hot Group' allerede i 1955 blev dannet med Rolf Toft, Ole Toft, Henry Outzen, Horsti Petersen, Alfred Mugge Hansen og Valdemar selv.

Bandet blev også kaldt 'Voldes bande', og de var årsag til, at mange unge

hjerter i Tønder begyndte at banke over jazzen.

Selv fik jeg privatundervisning hos postbud Ernst Størner. Han var leder af FDF-orkestret, og undervisningen foregik hjemme i hans egen dagligstue. Her sad hans kone og strikkede. Hunden lå på en pude, på gulvet lå Vestkysten, og der stod et gammelt vandfad, som vi brugte, når vi lukkede ventiltvand ud af trompeten. Her stod jeg og Størner så og spillede 'Jim, Johnny og Jonas' tostemmigt. Utroligt at hans kone kunne holde til det ...

Valdemar Rasmussen, som også var min patruljefører i spejderpatruljen 'Mågen', var mit store idol. Jeg gik ligesom han let foroverbøjet, med ludende holdning og iført et langt hjemmestrikket halstørklæde. Jeg havde hørt, at Armstrong engang havde båret 'King' Olivers kornet for ham til et spillejob. Det samme gjorde jeg med Valdemars trompet i dyb respekt.

Senere blev vores idol naturligvis også Papa Bues Viking Jazzband - et band i verdensklasse.

Jeg var 15 år, da vi startede vores første band. Det hed 'Red Onion Jazzbabies' og bestod af Hans Jørgen Kryger, dyrlægens søn fra Bylderup-Bov, der spillede altsax, Leif Aalykke, hvis far var lærer på øvelsesskolen i Tønder, der spillede klaver, mig på trompet og Svend Krogh, hvis mor havde en dametøjsbutik i Vestergade, spillede på en lille spejdertromme, et bækken samt en hjemmelavet bongotromme, som var lavet af en gammel øltønde med et skind spændt ud over og sat fast med polstersøm.

Trommen var hvid, og på den hav-

de journalist Bent Stuckerts onkel malet bandets navn: 'Red Onion Jazzbabies'. Vi var meget stolte. Inden vi startede bandet, havde vi hver især siddet hjemme og hørt musik: Louis Armstrong, Charlie Parker og Gerry Mulligan. Og vi mødtes og talte om musik. Vi øvede os i Svends mors stue. Det var fantastisk, hvad den kvinde kunne holde til! Men hun tog det med godt humør. Vi startede med Armstrong, og det lød faktisk ikke særlig godt.

Vi havde vores første job - ulønnet naturligvis - i en ungdomsklub i Tønder, hvor vi skulle underholde i lidt over en time. Vi havde kun fem-seks numre, som vi kunne spille nogenlunde fejlfrit, så de fleste numre blev spillet mere end én gang. Men vi følte os som verdensstjerner. Musikken gav os status. Vi var lige pludselig noget. Vi var ved at skabe os en identitet - en musikalsk identitet med rød-

der tilbage til noget, vi knapt nok vidste, hvad var.

Selv begik jeg mig ikke særligt godt i skolen, og jeg kunne ikke spille fodbold, men da musikken kom ind i mit liv, og jeg kunne optræde, ændrede det sig. Jeg fik pludselig en anden status. Vi begyndte at spille lidt rundt omkring. Jeg kan huske, at vi engang spillede i Padborg. Min far kørte os derned. Vi fik alle de sodavand, vi kunne drikke, og 5 kr. pr. mand i honorar.

'Red Onion Jazzbabies' eksisterede ikke i ret lang tid. Men jazz-musikken havde fået tag i os, og snart efter blev bandet 'Pappa Cau Cau's Jazzband' dannet. Det så dagens lys i 1960, da vi var en gruppe, der fandt sammen om den traditionelle jazz, sådan som Louis Armstrong, Papa Bue, Chris Barber og Cardinalerne spillede den.

Navnet fandt Ib Rønnefelt, vores banjospiller, på. Vi skulle helst finde

Der danses til Papa Bues Viking Jazzband på Schweizerhalle i 1959.

Foto: Lokalhistorisk Forening for Gl.-Tønder Kommune.

Papa Cau Caus Jazzband i 1964. På trommer Hauke Bahnsen, på banjo Chris Schmidt, på klarinet Vagn Sørensen, på trompet forfatteren Per Rick og på bas Heinz Carstens. Bemærk også det inspirerende bagtæppe.

på noget med 'papa' i god jazz-tradition. Ib var søn af Hagges Hotel, som hans mor ejede. Der havde de en servitrice, som talte godt og bredt 'synnejysk'. Så når en gæst bestilte kakao, så lød bestillingen til køkkenet ikke på 'kakao' men på 'cau-cau'. "Vi ska' ha' nau cau-cau". Ib var ved at dø af grin, hver gang han hørte det - og sådan kom bandet altså til at hedde 'Papa Cau Cau's Jazzband'. Orkesteret har haft lidt forskellige 'besætningsmedlemmer' gennem dets levetid.

Werner Bruhn spillede trækbasun, og Ole Toft i Tønder, fra bandet Syn-copators, var hans lærer. Oles far var organist i Tønder, så musikken havde han i blodet. Vi andre fik også undervisning hos Ole Toft, men tit øvede vi os i Werners forældres lille hus i Nørregade. Vi kunne med garanti overdøve damplokomotivet fra Tøn-

der Øst lidt længere nede ad gaden. Erik Larsen spillede klarinet og var i øvrigt bror til formanden for Tønder Jazzclub, Hansi Larsen. Jeg spillede trompet. Vores bassist hed 'Muddi' - jeg husker kun hans øgenavn. Han arbejdede som kok eller kokkeelev på Tønderhus, hvor Ib Rønnenfelt i øvrigt var tjenerlev i samme periode. Senere fik vi en bassist med, som hedder Uffe Borgå, fra Aabenraa. Han spillede med os i nogle år. Uffe fortalte mig engang, hvordan han lærte sig selv at spille bas. Der var ingen undervisning at få i Aabenraa. Der var simpelthen ingen lærere. Sammen med en anden bassist fandt han på at spille EP'erne på hastighed 78. Det betød at bassen gik bedre igennem. Rundgange og stemmer lærte de udenad. Becifringer var en by i Rusland. Det var ren 'gehørbas'. En-

gang imellem havde vi en fyr med, som hed Arne De Cros Dich. Hans far var redaktør på en af aviserne i byen. Jeg husker ikke helt, hvor meget han var med, men i hvert fald spillede han til en koncert på Flyvestation Skrydstrup. Arne blev senere docent på Musikkonservatoriet i Aarhus og er stadig i fuld vigør, så for ham blev musikken også hans livsgerning.

Som rosinen i pølseenden havde vi vores trommeslager Hauke Bookhof Banhsen - en entusiastisk fyr og en god trommespiller, som levede og åndede for sin musik til sin død i 2011.

Tønder havde i begyndelsen af 1960'erne en fantastisk jazzklub, som blev bestyret af en entusiastisk organisator, Hansi Larsen. Klubben havde dengang over 1.000 medlemmer - både tyske og danske. Hansi havde et fint forhold til Schweizerhalles bestyrer, hr. Strøh, så mange af klubbens arrangementer blev holdt der. Der var

store navne på plakaten i Tønder Jazzklub dengang: Papa Bues orkester med George Lewis som solist. Da havde man i Schweizerhalles store sal oppe på scenen hejst en blå kajak op med et stort vikingesejl, hvor der stod 'Papa Bues Viking Jazzband'. Flot skulle det være. I salen var stemningen også, som den skulle være. På bordene var der rød- og hvidternede duge og stearinlys i bastomvundne chiantiflasker med masser af stearin løbende ned ad halsen. Alle mødte op i den traditionelle festdragt: Islandske sweater. Når vi spillede var vi dog stadigvæk i hvid skjorte og slips ... og gerne med røde seler. Det var her på Schweizerhalle, at vi mødtes og udvekslede tanker om musik og damer. Faktisk mest musik på det tidspunkt. Det var her, vi fandt ud af, hvem der havde lyst til at spille jazz, og hvilken stilart det skulle være. Nogle var allerede - til trods for en

Neger-clarinettist i Tønder

Clarinetisten Albert Nicholas hørte i aften på Schweizerhalle stor succes hos de ca. 200 fremmødte jazzfans. Nicholas har i de sidste to måneder opholdt sig her i landet og spillet med to af landets bedste orkestre, nemlig Papa Bue og Cardinalerne. Det var første gang, han spillede sammen med et amatørband, og han blev umådelig forbløffet over, at et sådant orkester som Papa Cau Cau var i stand til at spille så god traditionel musik, som orkestret her udførte. Jazzklubben Sct. Laurentius fortjener ros for dette arrangement.

Sådan kunne man læse i avisen i en anmeldelse af koncerten med klarinettisten Albert Nicholas i 1963.

ung alder - meget optaget af Charlie Parker, Gerry Mulligan, og mange andre. Men det var slet ikke noget, vi nybegyndere turde nærme os. Det kunne de andre nu heller ikke, så de måtte nøjes med at lytte og intellektualisere, mens vi lyttede og øvede os på vore instrumenter og udførte numrene i praksis. Sådan mødte musikken og kritikken hinanden "in der Grossen Seestadt Tondern".

Vi havde også en god ven: Hans Christian Lauridsen fra Kinobar i Tønder. Han var meget interesseret i jazz, men blev faktisk senere forfatter. Hans far var så venlig at køre os til koncert i Odense i 1959/60, hvor vi hørte selveste Louis Armstrong. En kæmpe oplevelse for sådan nogle unge drenge.

I 1963 var vi blevet så tilpas gode, at vi faktisk vandt en musikkonkurrence på Park Hotel i Husum. 324 fremmødte stemte på os, mens nr. 2 kun opnåede 186 stemmer.

Vi var bare nogle 'lalle-glade' amatører, men vi var populære, fordi vi spillede noget, som folk kunne lide. Og vi følte, at vi var på vej til at erobre verden. Penge var der jo ikke i det. I bedste fald var der 300 kr. til deling. Men vi førte os frem som verdensstjerner. Vi blev en slags rejsende kosmopolitter i vores lille landsdel, hvor de fleste unge dengang var stavnsbundne og ikke kom meget udenfor de vante rammer. Vi derimod blev inviteret til fester, hvor der var nye, moderne damer, som også syntes, det var sjovt med noget nyt blod i byen. Det var tider!

Det kunne godt gå lidt vildt til nu og da. Engang spillede vi i Flensborg på spritbåden 'Alexandra', hvor der blev stillet en kasse champagne frem og alle de øl, vi kunne drikke. Og så gik vi i byen bagefter. Da vi passerede grænsen, ville betjentene have vores bassist Uffe Borgå med i detentionen. Men vi forsikrede dem om, at vi nok skulle

Per Rick, Ole Toft og Chris Schmidt i forneemt selskab med klarinettisten Albert Nicholas.

Foto: Lokalhistorisk Forening for Gl.-Tønder Kommune.

passe godt på ham. Ved Grænsekroen skulle vi spise oksehalesuppe, men Uffe faldt i søvn med hovedet bogstaveligt talt nede i suppen. Bagefter tog vi bussen hjem til Aabenraa.

I 1963 havde vi også en anden stor oplevelse: Vi fik besøg i Jazzklubben af klarinettisten, Albert Nicholas, en vaskeægte 'neger', som spillede sammen med os. Når jeg bruger udtrykket: 'Neger', er det, fordi man altså dengang kunne være bekendt at sige/skrive sådan.

Albert Nicholas havde spillet sammen med de helt store. I Danmark med Papa Bue og Cardinalerne, i USA sammen med bl.a. King Oliver, Kid Ory og 'Wild' Bill Davison. Det var første gang, han spillede sammen med et amatørorkester, men han udtalte bagefter, at han var meget imponeret af os. Og stolte var vi ... Huset var fyldt, vi spillede for 200 personer.

På det personlige plan var der også skoler og uddannelser, som skulle passes. Selv var jeg kommet i lære som elektromekaniker, delvist uden at vide det. For min far havde skaffet mig en læreplads, men glemt at fortælle mig det. Nå, men jeg gik i gang, uden rigtigt at tænke over, hvad jeg egentligt ville. Men så en vinterdag, hvor jeg lå under en lastbil ude i Visby og kortsluttede to ledninger med en svensknøgle, gik det op for mig, at jeg ikke skulle være elektromekaniker. Så jeg gik direkte hjem til mester, Jørgen Lønstrup, og bad om at blive løst fra min lærlingekontrakt. Jeg havde faktisk været i lære 2 1/2 år. "Nå," sagde mester så, "hvad vil du så?" "Jeg vil på seminariet" - "Tja", brummede han, "lærer kan man jo altid blive ..."

Så kom jeg på seminariet, og det var

sjovt. Der var masser af musik, og det var jo egentlig det, der interesserede mig allermest. Dybest set ville vi jo nok alle sammen helst være blevet professionelle musikere. Med lidt hiv og sving lykkedes det mig da nogle år senere at blive lærer med linjefag i musik og formning.

Jeg kan dog huske, at min historielærer skrev i mine papirer: "Per Rick Hansen har fulgt undervisningen i historie uden påviseligt resultat ..."

Efterhånden begyndte 'Papa Cau Cau' så småt at gå op i limningen. Deltagerne begyndte at spredes på grund af flytning, videreuddannelse og lignende. Den sidste gang, vi spillede som 'Papa Cau Cau', var ved en skolefest i 1964, og da var det et sammensat hold: Ole Toft på basun, Vagn Sørensen på klarinet, mig på trompet, Chris Schmidt på banjo og Heinz Carstens fra Aabenraa på bas. Vi vidste det nok ikke selv på det tidspunkt, men det blev det sidste, vi lavede, som 'Papa Cau Cau's Jazzband'.

Så begyndte vi alle sammen at spille sammen med andre på kryds og tværs. Selv spillede jeg med nogen fra Haderslev i bandet 'Dark Town All Stars', og jeg spillede også med nogen fra Sønderborg. Siden min ungdom i Tønder har jazzmusikken været en integreret del af mit liv. Jeg spillede med bl.a. Molly og Tante Tillies Fodvarmere i et par år. Men de seneste 20 år har jeg spillet med Majken og 'Fjeldetetten', et orkester som spiller forskellige steder både i Danmark og i udlandet, og som jeg i skrivende stund kan fejre 20-års jubilæum med. Det blev fejret med en koncert på 'Hvide Hest' på Bakken den 31. marts 2012. ■

Musikhistorie i Sønderjylland

- Sønderjyllands Symfoniorkester 50 år

Af Elsemarie Dam-Jensen

Den 22. september 1963 gav Sønderjyllands Symfoniorkester sin første koncert som landsdelsorkester. Overinspektør Elsemarie Dam-Jensen fortæller her historien om orkestrets første 50 år.

Orkestrets historie

ALLEREDE I 1930 oprettede adm. direktør Svend Ove Hansen, Hans Knudsens Jern & Stål, Sønderborg, et kammerorkester, 'Sønderborg og Aabenraa Amters Amatørorkester', som over de næste godt 30 år udviklede sig til Sønderjyllands Symfoniorkester. Svend Ove Hansen var både aktiv musiker i orkestret, og han stod for organisationen og de mange forhandlinger i tiden frem til symfoniorkestrets start i 1963.

Fra 1936 blev den nytilflyttede Haakon Elmer, der også var organist ved Sct. Marie Kirke i Sønderborg, dirigent for orkestret. I 1941 blev Sønderborg Symfoniske Orkester grundlagt, og 1946 blev orkestret omdannet til Den selvejende institution Sønderjyllands Symfoniorkester med 40 lønnede musikere.

I løbet af 1950'erne arbejdede man på landsplan med tankerne om landsdelsorkestre, et arbejde, der i 1961 resulterede i en lov om statsstøtte til orkestre uden for København. Især kulturminister Julius Bomholt støttede tanken om et sønderjysk landsdelsorkester varmt og var imponeret over, at man i 1962 al-

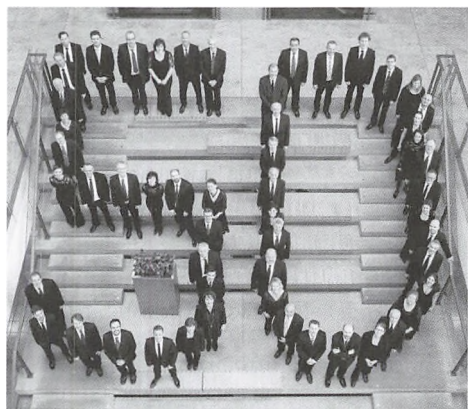

Foto: Patricio Soto. Sønderjyllands Symfoniorkester.

Symfoniorkestrets musikere i festlig opstilling på trappen, der fører fra foyeren ned til caféområdet i Alsion.

lerede havde afholdt ca. 425 koncerter med det sønderjyske orkester på trods af mange vanskeligheder af både praktisk og økonomisk art.

Da Sønderjyllands Symfoniorkester blev officielt landsdelsorkester i 1963, blev der afholdt konkurrencer til de 44 pladser i orkestret. Haakon Elmer blev 1. kapelmester. I orkestrets første år havde man faste dirigenter. Haakon Elmer blev i stillingen fra 1963-65, 2. kapelmesteren Peter Ernst Lassen fungerede fra 1963-66, og fra 1965-1980 var Carl von Garaguly dirigent. Siden har orkestret arbejdet med skiftende gæstedirigenter i kortere og længere perioder. Ofte har det været kendte udenlandske musikere, bl.a. den engelske violinist Iona Brown fra 1997 til 2004.

Arbejdet

Orkestret øvede i de første år under primitive forhold, først på Hotel Strand i Sønderborg og fra 1971 på restaurant Adalbert i Sønderborg. Efter kommunalreformen i 1970 påtog Sønderborg Kommune sig finansieringen af Musikhuset i Sønderborg, som blev indviet den 16. september 1977. Siden 2006 har orkestret haft til huse i Alsion, der iflg. mange musikkritikere rummer en af verdens bedste musiksale til klassisk, symfonisk musik.

Orkestret turnerede fra starten over hele Sønderjylland og Sydslesvig, både i større sale og på små steder, f.eks. gymnastiksale med dårlig akustik og et lille publikum. I forårsmånederne var der ofte radioproduktioner i Aabenraa. Orkestrets koncerter i Sydslesvig i 1950'erne var vigtige kulturelle begivenheder for det danske mindretal.

I 1975 tog dronning Ingrid initiativ til slotskoncerterne i Gråsten, som blev en fast tradition. Desuden har orkestret flere gange været på større turneer, bl.a. til Færøerne, Polen, Schweiz og Tyskland.

Der har været et godt samarbejde med de mange amatørkor både nord og syd for grænsen, først og fremmest i forbindelse med de mange store kirkelige kor- og orkesterværker, der er blevet opført i landsdelens kirker. I dag er Filharmonisk Kor, grundlagt 2003, hjørnesten i orkestrets korkoncerter, ofte i samarbejde med andre kor.

Helt tilbage fra 1949 var der et samarbejde mellem de syd- og sønderjyske gymnasiekor og Duborg-Skolen i Flensborg om at afholde fælles a capella-koncerter. Fra 1964 begyndte samarbejdet med Sønderjyllands Symfoniorkester, hvor man ved den første kon-

Sønderjyllands Symfoniorkesters første faste dirigent Haakon Elmer på podiet.

Foto: Museum Sønderjylland, ISI-1 lokalhistorie.

cert opførte Carl Nielsens 'Fynsk Forår' i Sønderjyllandshallen i Aabenraa. Siden er samarbejdet om opførelsen af både ældre og helt nye kor- og orkesterværker fortsat, en tradition som er ret ukendt i resten af Danmark.

Orkestret har siden 1974 samarbejdet med Den jyske Opera, når den har været på turné i Syd- og Sønderjylland.

Helt fra 1963 arrangerede man skolekoncerter, i starten store koncerter med op til 1.000 elever samlet i store haller. Senere gik man over til, at mindre orkesterensembler hvert år besøger 4. klasserne ude på skolerne, og orkestret inviterer samtlige 4.-klasselever til koncert med hele orkestret. Sønderjyllands Symfoniorkester var det første orkester, der så behovet for at komme tættere på børnene for at hjælpe dem til at få en følelse af ejerskab over for musikken. I dag indgår eventyr og fortælling i skolekoncerterne. Siden 2007 har Sønderjyllands Symfoniorkester og University College Syddanmark arbejdet sammen om at udvikle læremidler og koncertkoncepter til folkeskolens

musikundervisning. I foråret 2013 har man for første gang også lavet et forsøg med børnehavekoncerter, 'Kan du få øre på musikken?'

Allerede fra midt i 1960'erne blev der oprettet en lang række musikskoler i Sønderjylland, og også her har musikere fra orkestret spillet en væsentlig rolle, både som initiativtagere og undervisere. Da der var flest, var der 17 musikskoler. Dette antal er blevet væsentligt reduceret i forbindelse med kommunalreformen i 2007, men mange af orkestrets musikere er stadig engageret i undervisningen på landsdelens musikskoler og i forbindelse med de fællesarrangementer, som Samvirkende Sønderjyske Musikskoler står for.

Siden 1970 har mange af orkestrets medlemmer også spillet med i de såkaldte Pro Musica-koncerter i Sønderborg med kammermusik og solistiske værker. Formålet med dannelsen af ProMusica var at give musikere i orkestret en platform for udøvelse af kammermusik. Helt fra 1963 har mange af orkesterets musikere deltaget i forskellige ensembler på kryds og tværs af instrumentgrupperne, og

Foto: Patricio Soto. Sønderjyllands Symfoniorkester.

nogle af musikerne danner også Sønderborg Big Band. I dag er musikerne med i 15 forskellige ensembler.

Når man ser ned over listen over de 44 fastansatte musikere i midten af 1960'erne og tilsvarende lister fra de seneste år, er antallet af udenlandske musikere steget. I dag er orkesteret en international arbejdsplads med 65 stillinger.

Repertoiret

Fra midten af 1970'erne blev der nedsat et programudvalg bestående af en formand (normalt kapelmesteren) samt tre musikere og to bestyrelsesvalgte personer, der varetog den kunstneriske ledelse af orkesteret. I 1980 blev der for første gang valgt en musiker som formand for programudvalget. Fra 1996 har orkestret haft en orkesterchef med ansvar for den kunstneriske linje.

I begyndelsen gav orkestrets beskedne størrelse nogle begrænsninger mht. repertoiret. Ideelt set kunne man kun spille barok og wienerklassik, men et krav om alsidighed gjorde, at man også måtte spille musik fra romantikken

med behov for et noget større orkester. Det klarede man ved allerede fra 1965 at samarbejde med Schleswig-Holsteinisches Landestheater und Sinfonieorchester i Flensborg. Man har siden også arbejdet sammen med Odense Symfoniorkester.

Økonomien

Som alle andre kulturinstitutioner har også Sønderjyllands Symfoniorkester oftest levet med en dårlig økonomi. I de første år blev orkestret finansieret med 25% fra de sønderjyske kommuner og amter og 75% fra staten. Det var ikke i alle kredse, at der i starten var den store forståelse for nødvendigheden af et sønderjysk landsdelsorkester. Således udtrykte den socialdemokratiske landstingsmand Alfred Kristensen, Bylderup-Bov, at befolkningen efter hans mening ikke var kommet ud over 'harmonikastadiet'! Alligevel lykkedes det at få gang i orkestret, som både med hensyn til antal musikere og økonomi har udviklet sig voldsomt i løbet af de 50 år. I perioden 1970-2007 blev orkestret finansieret af staten, Sønderjyllands Amt, Kolding og Sønderborg kommuner samt Sydslesvigsk Forening. Efter kommunalreformen 2007 er det de sønderjyske kommuner, der sammen med staten, fonde og orkestret selv står for finansieringen. Orkestret spiller årligt ca. 60 koncerter og ca. 50 skolekoncerter, og det årlige publikumstal ligger på ca. 60.000 tilhørere (2011) foruden radiolyttere. ■

Sønderjyllands Symfoniorkester på scenen i Alsions koncertsal, der har opnået internationalt ry for sin fremragende akustik.

Set og sket i Grænselandet

Grænselandskronik

Af H.E. Sørensen

De to mindretalsaviser har fået nye chefredaktører. Dette, den danske hundelov og endnu et kapitel i sagen om Tønder Bank er blandt emnerne i Grænselandskronikken. Synspunkter i Grænselandskronikken er udtryk for forfatterens holdning og udtrykker ikke nødvendigvis Historisk Samfunds holdninger.

Valget i Sydslesvig

KOMMUNALVALGET i Slesvig-Holsten betød en tilbagegang for det danske mindretal SSW (Sydslesvigsk Vælgerforening) på 3.074 stemmer fra 33.799 i 2008 til nu 30.725 - eller 10%. På grund af en valgdeltagelse på kun 46% var det dog ikke så alvorligt, som det umiddelbart kunne se ud, idet det betød en procentuel tilbagegang på kun 0,1% fra 3,0 til 2,9% og seks mandater i alt. I Sydslesvig alene har SSW stadig 12% af stemmerne. Mere alvorligt var det, at tilbagegangen var størst i højborge som Flensborg, Harreslev og Slesvig samt i Flensborg-Slesvig amt. Derimod var der fremgang i en række mindre kommuner, bl.a. i Vanderup vest for Flensborg, hvor partiet øgede stemmetallet med 6%, samt i Nordfrisland amt og Kiel. Det sidste sted oven i købet med en fordobling både i antallet af stemmer og mandater, så SSW nu har to medlemmer i byrådet mod tidligere kun et enkelt. For Harreslevs vedkommende betød nedgangen, at SSW ikke længere er det

største parti og derfor må afgive borgmesterposten. Til gengæld blev SSW-veteranen Gudrun Lembke efter 20 år i sognerådet borgmester i den lille landkommune Jardelund mellem Flensborg og Husum, samtidig med at hun beholder pladsen som medlem af Flensborg-Slesvig amtsråd.

Umiddelbart efter valget fandt SSWs landssekretær Martin Lorenzen resultatet lidt skuffende. "Jeg havde forventet et bedre valgresultat. Det er en myte, at SSW nyder godt af en lav valgdeltagelse. Vores vælgerklientel kan også finde på at holde sig hjemme på sofaen på valgdagen". Men han trøstede sig med, at der stadig var en pæn fremgang både i stemmetal og procent i forhold til 2003, da man fik 30.000 stemmer og 2,5% af vælgere (Fl.A., 28/5).

Dette fremhævede den slesvig-holstenske kulturminister, SSW'eren Anke Spoorendonk, i sin årsmødetale i Tønning og Slesvig 8-9/5. "SSW klarede sig godt ved kommunalvalget - vi fik ingen skrammer", sagde hun. "Vi er ikke altid gode nok til at fokusere på det positive frem for det negative, men det er en kendsgerning, at vi i 2008 havde et ualmindeligt godt kommunalvalg, og at vi nu på delstatsplan står med seks mandater færre, end vi fik dengang. Er det godt eller skidt? Jeg siger, det er et godt udgangspunkt for at forberede og forbedre næste års politiske arbejde!" (Fl.A., 11/6).

Alte Kameraden

På sin generalforsamling sidste år vedtog Bund Deutscher Nordschleswiger (BDN) at ændre navnet på mindelunden for de faldne fra Anden Verdenskrig på Knivbjerg fra 'Ehrenhain' (æreslund) til Gedänkstätte (mindested).

Men den 3. marts vedtog den hjemmetske veteranforening Kameradschaftsverein Nordschleswig på et bestyrelsesmøde med ti stemmer mod fire at føje ordene "Förderverein für den Ehrenhain in der Gedänkstätte Knivbjerg" (Støtteforening for Æreslunden på Mindestedet Knivbjerg) til sit navn (No., 16/4).

Det fik chefredaktør Siegfried Matlok til at tale med store bogstaver i sin ledende artikel i Der Nordschleswiger, hvor det hedder: "Uden at røbe nogen hemmelighed kan det oplyses, at BDN-beslutningen om at ændre navnet og stryge betegnelsen Ehren-

hain blev truffet i et møde, hvor også Kammeratskabsforeningen var repræsenteret. Der skal have været diskussion - endog heftig diskussion, men beslutningen blev den gang truffet - uden at nogen stemte imod". Der findes stadig 'uforbederlige' på begge sider af grænsen, fortsatte han, men selv de 'Ehemalige' (forhenværende) i Nordslesvig "burde dog vide, hvad deres stemmeafgivning betyder". Mindretallets anseelse lider stadig under fortiden, og "mange har måttet kæmpe mod den fordom, at vi intet har lært i de år, der er gået, men når navnet Æreslund nu bevidst bliver bibeholdt i foreningsnavnet, så er det en provokation og skader mindretallets anseelse både indadtil og udadtil. Der burde ikke kunne opstå nogen tvivl om troværdigheden og den faste vilje i det tyske mindretal til at stå ved sit medansvar for den lidelsesfulde historie i årene 1940 til 1945

Ved en ceremoni på Schiffahrtsmuseum i Flensborg blev en ny kulturaftale underskrevet af de danske og slesvig-holstenske kulturministre, Marianne Jelled og Anke Spoorendonk, samt en repræsentant for hver af de involverede parter.

Foto: Kulturaftale Sønderjylland-Schleswig.

- eller til BDNs klare kurs, der medvirker til, at Mindestedet Knivsbjerg fortsat er sikret som et værdigt minde over de faldne" (No., 13/4).

Også formanden for BDN, Hinrich Jürgensen, 'ærgrede sig' på BDNs delegeretforsamlings møde i Tinglev over veteranforeningens beslutning. "Det modarbejder den demokratiske praksis, når man først tilslutter sig en beslutning og derefter undergraver den. På den måde skader man det tyske mindretals værdighed" (No., 15/5).

Formanden for Kameradschaftsverein, Heinz Asmussen, afviste, at der var tale om en provokation. "Til

en provokation hører som bekendt en provokatør. Vi har ingen provokatører. Vi har kun frivillige, der tager sig af vore medlemskort og indsamling af penge til mindestedet og Æreslunden, der som bekendt endnu ligger på Knivsbjerg" (No., 16/4). - Skulle man heri se en skjult trussel om evt. at flytte 'Æreslunden'?

Neutralitet eller tendens?

Op mod lokalvalgene tilbød SSW valgmateriale til de danske skoler, men kun to af de i alt næsten halvtreds skoler tog imod tilbuddet. Det skyldes, iflg. SSWs landssekretær Martin Lorenzen, at 'tyske forældre'

til børn i mindretalsskolerne satte sig imod det med henvisning til princippet om politisk neutralitet i de offentlige skoler. Men netop mindretalsskolerne har som sådanne status som 'Tendenzbetrieb', dvs. de er båret af en bestemt retning (Fl.A., 13/6). De må derfor som princip være fritaget for kravet om politisk neutralitet. Som chefredaktør Bjarne Lønborg skrev i sin leder: "Når tyske forældre til børn i de danske mindretalsskoler forsøger at blokere for princippet om det danske

Foto: Der Nordschleswiger.

Løgumklosters hidtidige præst, Marianne Christiansen, blev 12. maj indsat som biskop i Haderslev efter Niels-Henrik Arendt, der i stedet valgte at blive sognepræst i Madum i Nordvestjylland.

skolevæsens særstatus som Tendenzbetrieb, rejser det naturligvis spørgsmålet om, hvorfor disse forældre har valgt mindretalsskoler til deres børn. ... Dansk Skoleforenings skoler er jo netop ikke et alternativ til de offentlige tyske skoler. De er mindretallets alternativløse undervisningsinstitutioner, som desuden stiller krav til forældrene om, at de erklærer sig som tilhørende mindretallet. Og når nogle af skoleelevernes forældre - uanset deres politiske observans - ikke er tilhængere af den bedst tænkelige politiske opbakning til deres skoler, burde de have valgt offentlige tyske skoler eller tyske alternativskoler" (Fl.A., 13/6).

Kulturaftale

Den 10. april blev der underskrevet en ny kulturaftale mellem Sønderjylland og Slesvig. Den er indgået mellem ti parter, herunder regeringerne i København og Kiel, de sønderjyske byer, de sydslesvigske amter, Flensborg by og Region Syddanmark. Aftalen løber til 2016 og har 18 mio. kr. at gøre godt med. Alle parter indbetaler til puljen, og alle parter kan få fra den efter bevilling. I hvert område er der udpeget et såkaldt kulturelt fyrtårn. Nord for grænsen er det Sønderjyllands Symfoniorkester i Sønderborg, kunstmuseet Brøndlund Slot i Aabenraa, Kløften Festival i Haderslev og Tønder Festival (Fl.A., 10/4; JV, 11/4).

Grænsebomme, hundelov og prisniveau

På et møde i Tønder sagde den socialdemokratiske erhvervsordfører Benny Engelbrecht fra Sønderborg, at det er Dansk Folkepartis skyld, når vi

har færre turister nu end for ti år siden. Helt konkret er antallet af tyske overnatninger faldet fra omkring 20 mio. til ca. 12 mio. på knap ti år.

"Vi er nødt til at erkende, at vore tyske naboer vælger os fra, fordi de har kikket på os og sagt: 'Hvor pokker blev den danske gæstfrihed af?' Nu er det ikke for at skyde på VK, men vi har haft en regering støttet af Dansk Folkeparti, og en række af de symbolpolitikker, der kom ud af det, har skræmt tyskerne væk", sagde Engelhardt. På et konkret spørgsmål, om han dermed mente, at Pia Kjærsgaard har skræmt turisterne væk, svarede han "ja". I et interview efter mødet uddybede Engelbrecht: "Jeg har mødt mange tyskere, der har følt sig stødt af den retorik, der har været ført af især Dansk Folkeparti ... Det kommer tydeligst frem i diskussionen om grænsebomme, hvor DF skruede ekstra op for retorikken. Danmark blev latterliggjort i tysk presse, og mange har ikke gjort sig klart, hvor meget negativt der i grunden kom ud af det" (JV, 1/5).

Pia Kjærsgaard afviste selvfølgelig sin folketingskollegas påstand: "Det er det værste vrøvl. Benny Engelbrecht tager fejl, for der var meningsmålinger, der viste, at vældig mange menige tyskere syntes grænsekontrollen var helt i orden, ligesom stort set alle danskere i dag synes det - bortset fra Socialdemokraterne på Christiansborg". I stedet henviste hun til de høje priser og den relativt høje moms som årsager til nedgang i turistantallet.

Heller ikke Siegfried Matlok var enig med Engelbrecht, hvis udtalelser han kaldte "noget forfærdeligt sludder". I stedet henviste han ligesom

Pia Kjærsgaard til det høje prisniveau og tilføjede, at "turismetilbuddet i Tyskland er blevet meget større. Cirka 60% af tyskerne holder i dag ferie i Tyskland". Han sluttede: "Grænsebommene har måske haft en lille effekt i nogle dage, men det var hurtigt glemt. Hvis vi endelig skal snakke politik, som giver et dårligt ry, er det langt værre med hundelovgivningen. Vi får masser af protestskrivelser, og mange tyskere kalder Danmark for hundemordere" (JV, 1/5).

Ulidelig grådighed

Tønder Banks krak sidste efterår får mindst to retslige efterspil. Dels er hele sagsforløbet overgivet til bagmandspolitiet, dels har den tidligere bankdirektør Mogens Mortensen gennem sin advokat anlagt sag for at få udbetalt en godtgørelse på knap 33 mio. kr. af konkursboet. Ud over Mogens er der anmeldt ti krav på i alt ca. ti mio. kr., herunder fra sangerne Brdr. Olsen for tabt honorar for optræden ved bankens planlagte 100-års jubilæum.

Mortensens krav fik følgende beske kommentar med på vejen af chefredaktør Mikael Justesen under overskriften "Bankdirektørens ulidelige grådighed": "Han stod ved roret på et skib, der sank til havets bund. Skibets passagerer, de 9.300 aktionærer, satte ganske vist ikke livet til, men deres investering gik ned med skibet. De får ikke en krone, der er ingen redningsvest til dem. Men kaptajn Mortensen vil ikke bare have en redningsvest. Han vil have en redningsvest af guld, besat med diamanter. Den slags grådighed er ikke den lige vej til en privat fanklub". Skulle direktøren have ret til de mange penge, bør bo-

ets advokater se nærmere på bestyrelsen, der bærer ansvaret både for ansættelsen af Mortensen og for hans kontrakt, sluttede Justesen (JV, 4/5).

Samtidig siger boets kurator, Boris Frederiksen, der har afvist kravet (JV, 8/5), at direktøren ikke levede op til sit ansvar (JV, 18/5).

Fra erhvervslivet

Danfoss har solgt fabriksbygningerne på Mads Clausen Strasse i Flensborg til kampvognsfabrikken Flensburger Fahrzeugbau Gesellschaft (Fl.A., 14/4). Kort efter indgik koncernen kontrakt om opbygning af et fjernvarmeanlæg til flere hundrede millioner kroner i byen Anshan med 1,8 mio. indbyggere i Kina (JV, 16/5). - Fa. Brdr. Ewers, Sønderborg, der er Danmarks største privatejede grovvarereselskab, havde i 2012 en omsætning på 1,117 mia. kr. og et overskud på 30 mio. kr. (JV, 14/6). - Byggeelement- og hejseportfirmaet Lindab, Haderslev, fik i 2012 et overskud på 40 mio. kr. Det forventes at stige i år, og man ser optimistisk på fremtiden. "Vi har taget både robotteknologi og smartere it-løsninger i brug, og så har vi taget en beslutning om, at krisen er slut. Den kan ikke længere bruges som undskyldning. Det er nye tider, og vi skal fremad", sagde direktør Dan Stjernegaard (JV, 19/4). - Sønderjysk Forsikring kom ud af 2012 med et overskud på 54,3 mio. kr., hvilket er rekord. Selskabet har i løbet af året fået 4.163 nye kunder (JV, 12/4). - Energiselskabet SE havde i 2012 en omsætning på 3,144 mia. kr. og et driftsresultat på 401 mio. kr. før renter, skat og afskrivninger.

De 160 ansatte i produktionen på Kohberg Brød i Bolderslev indgik af-

tale om en lønnedgang på 3-5% ved reducere af de lokale tillæg. Alternativet havde været at overgå til hovedaftalen, hvilket ville have betydet en lønreduktion på op til 25% (JV, 15/5).

Det tyske firma Jutland Petrol har hos Energistyrelsen fået tilladelse til at søge efter olie i et område fra grænsen og 10-15 kilometer mod nord (No.). - Der er planer om at godkende seks områder i Tønder kommune til rejsning af maks. 89 vindmøller på op til 150 meters højde. Det vil dog kun ske med de lokale beboeres godkendelse, siger formanden for kommunens udvalg for teknik og miljø, Bo Jessen (JV, 11/5). - Planerne om udvidelse af Rømmø Havn med en oplagsplads på strandengen nord for havnen må opgives, da Natur- og

Miljøankenævnet har afvist at give tilladelse med den begrundelse, at området er fredet og muligvis rummer sjældne dyre- og plantearter. Det sidste måtte man vel kunne undersøge. Afslaget koster havnen omkring 7,5 mio. kr. i mistet indtægt (JV, 14/5).

UdviklingsRåd Sønderjylland foreslår anlæggelse af en alternativ motorvej midt gennem Sønderjylland. Planen vækker begejstring lokalt, både hos politikere og erhvervsfolk, men møder skarp modstand fra bl.a. Enhedslistens trafikordfører Henning Hyllested, Esbjerg, og trafikforskeren Harry Lahrman fra Aalborg Universitet. "Jeg kan simpelthen ikke finde et eneste sted på den sønderjyske motorvej, hvor der er trængsel i dag", siger han (JV, 25/6).

Den 17. juni blev der afholdt afskedsreception for chefredaktør Siegfried Matlok, Der Nordschleswiger, efter 49 år på avisen. Han afløses af Gwyn Nissen.

Foto: Der Nordschleswiger.

DAGBOG

3. april: Region Syddanmark sælger Haderslev Sygehus til det statslige ejendomsselskab Freja Ejendomme for 30 mio. kr. (JV). - Maleren Hans Günther Hansen, Felstedskov, dør 91 år (JV).

4. april: Museumsværftet i Flensborg bygger en model af en vestindienfarer i skala 1:3,5 (Fl.A.). - Carsten Dinssen Andersen, Tønder (tidl. byrådsmedlem for Slesvigsk Parti), bliver medlem hos de Konservative (JV).

5. april: Hedvigsøstrenes kloster i Aabenraa er sat til salg (No.). - A.P. Møllers Fond giver 2,3 mio. kr. til videre undersøgelser ved Dannevirke (Fl.A.).

7. april: ECCOs ny conferencecenter i Tønder indvies (JV).

10. april: Orienteekspresen gør ophold i Padborg undervejs fra Venezia til Stockholm (JV). - De fleste skoler lukkes på grund af lockout af lærerne (alle medier). - Besættelsen 9. april 1940 mindes flere steder, bl.a. ved monumentet for de faldne i Haderslev (JV).

12. april: Violinisten Kim Sjøgren får Rødekrøs kulturpris (JV).

15. april: Folketingsmedlem for SF 1981-1990, arkivar Inger Harms, Aabenraa, dør 70 år (No.).

18. april: Rester af et gammelt træskibsvrag er fundet i Flensborg Fjord (No.).

19. april: Samarbejdet mellem områdets danske og tyske aviser udbygges (Fl.A., JV). - Slaget ved Dybbøl 18. april 1864 mindes (Fl.A.), og Historiecenter Dybbøl, Dannevirke Museum, Fregatten Jylland og landbrugsmuseet Gl. Estrup går sammen om at formidle krigen 1864 (No.).

20. april: ECCO bygger butikscenter og

bytorv i Bredebro i forbindelse med koncernens 50 års jubilæum (JV).

21. april: To døde havørne er fundet på Als og Sundevad. Dødsårsagen skal nu undersøges (JV).

27. april: Dybbøl Mølle maler atter mel (No.).

1. maj: Direktør Erling Duus, Sønderborg, afløser Mogens Therkelsen som formand for Dansk Industri Sønderjylland (JV).

4. maj: Mindestenen i Højer for Frederik VI's ankomst 1825 anbringes efter endt restaurering på sin gamle plads (No.).

6. maj: Befrielsen i 1945 fejres, bl.a. med den traditionelle lysfest på Haderslev Kaserne (JV).

9. maj: Tusinder af bramgæs æder græs i marsken for millioner af kroner. Særlig slemt er det på Ejdersted og de frisiske øer (JV). - Sportsefterskolen SINE i Løgumkloster bliver til en højskole og overtager det tidligere plejecenter Aalykkes bygninger (JV).

14. maj: Det gamle amtshus i Aabenraa fredes (No., JV) sammen med Ultangård på Haderslev Næs (No., 23/5).

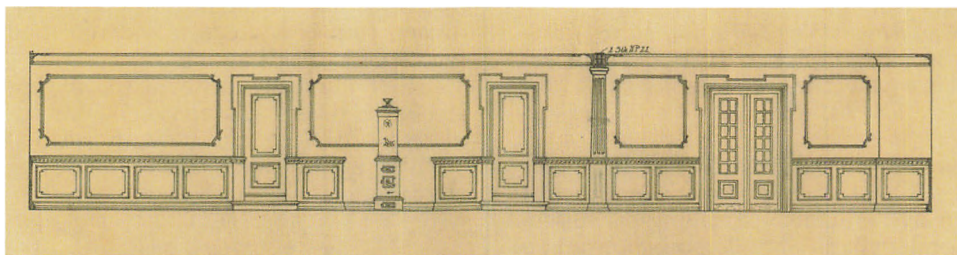
17. maj: Dansk Cyklistforbund i Haderslev foreslår anlæg af cykel- og vandrestier på de gamle kredsjernbaners sporlinjer (No.).

25. maj: Lærer Bahne Bahnsen, Hatsted, bliver formand for Friisk Foriining (Fl.A.).

27. maj: Direktør for Sydbank 1981-2010 Carsten Andersen, Aabenraa, dør 67 år (JP, JV, No., Fl.A.).

1. juni: Det Sønderjyske Fællesdyrskue afholdes i Aabenraa (JV).

3. juni: Formanden for støtteforeningen Haderslev Kasernes Venner, pensioneret politimand Ole Aaris, bliver årets æreshertug (JV). - Borgmester Aase Nyegaard, Sønderborg, mister

Tegning: Jep Fink. Landsarkivet for Sønderjylland.

Den 20. juni blev tidligere Café Bonnich i Aabenraa genindviet i Købstadsmuseet Den gamle By i Aarhus. Det var arkitekt Jep Fink, der i 1922 stod for udformningen af serverings- og butikslokalerne til det nye bageri og konditori i Wienercaféstil.

sit flertal i byrådet, da de to SF'ere forlader flertalsgruppen (JV).

5. juni: Kniplingsfestival afholdes i Tønder med deltagelse fra 16 lande (JV).

7. juni: Dronningen og prins Henrik besøger Årø og Haderslev (JP, JV, No., Fl.A.). - Den danske præst i Læk 1959-95 og formand for Dansk Sundheds-tjeneste i Sydslesvig i 28 år, Paul Tappe, dør (Fl.A.).

8. juni: Overinspektør Peter Dragsbo, Sønderborg Slot, går af (JV). Som hans efterfølger udpeges lektor Carsten Porskrog Rasmussen, Aarhus Universitet (JV, 13/6).

10. juni: Danske Årsmøder afholdes i Sydslesvig (Fl.A.).

11. juni: Det dansk-tyske Interreg-Udvalg bevilger 2,6 mio. kr. til oprettelse af et Mindretallets Hus (Fl.A.).

14. juni: Den nyrestaurerede sønderjyske soldaterkirkegård fra Første Verdenskrig i Braine i Frankrig genindvies af prins Joachim (JV).

17. juni: I landsbymuseet i Sehested åbnes en udstilling om slaget ved Sehested 10. december 1813 mellem danske og russiske tropper, udarbejdet af elever fra A.P. Møller Skolen i Sles-

vig og gymnasiet i Kronhagen sammen med studerende fra Kiel (Fl.A.). - Det tyske mindretal afholder sin årlige Knivsbjergfest (No.). - Kronprins Frederik deltager i Jels Triatlon (JV).

21. juni: Journalist Jørgen Møllekær afløser 1. december Bjarne Lønborg som leder af Flensborg Avis (Fl.A.).

24. juni: Hans Heinrich Hansen fra det tyske mindretal genvælges som formand for de europæiske mindretals union FUEV. Som næstformand afløses Heinrich Schultz af Paul Dieter Küssner, begge fra det danske mindretal (Fl.A.). - Kobbermølle Frivillige Brandværn, der i stor udstrækning består af medlemmer fra mindretallet, modtager et Dannebrog fra Danmarkssamfundet (Fl.A.).

25. juni: Ny permanent udstilling om tiden 1864-1920 åbnes på Sønderborg Slot (JV, No.). ■

Forkortelser

Fl.A.: Flensborg Avis

JP: Jyllands-Posten

JV: JydskeVestkysten

No.: Der Nordschleswiger

Vær tro!

Nina Jebesen: *'Vær tro! Agitation ved folkeafstemninger i Europa 1920-21'. Museum Sønderjylland - Sønderborg Slot 2012. 32 sider, ill. Pris: 40 kr.*

Bogen om nogle folkeafstemninger i 1920-1921 skal ses som et supplement til en ny permanent udstilling på Museum Sønderjylland - Sønderborg Slot om Folkeafstemninger og Genforeningen 1918-20. Bogen præsenterer agitationsmateriale fra fem folkeafstemninger: to i Preussen, én i Schlesien og to i Østrig. Udover disse områder var der iht. Versailles-freden med Tyskland, Trianon-freden med Ungarn og Saint-Germain-freden med Østrig også folkeafstemninger i Sønderjylland/Slesvig og i Saar, den sidste dog først i 1935, samt en slags tilkendegivelse i Belgien.

Men Nina Jebesen indleder med den gamle travet om Wilsons idé om folkenes selvbestemmelsesret (som) skulle sikre freden i Europa. Men det var alene punkt 9, som handlede om Italien, hvor princippet blev fremhævet - og Italien rettede sig ikke efter det. De fleste andre af Wilsons 14 punkter handlede primært om de historiske grænser og om funktionelle økonomiske grænser.

Det interessante ved hæftet er den form for agitation, som de stridende parter anvendte. Det er dejligt med de store og flotte farvede plakater, som klart viser, hvordan man dæmoniserede modparten eller byggede på gamle historiske forestillinger om "retten til et land", ofte symboliseret ved bonden som udtryk for de urgamle forestillinger eller med en bøn til Vorherre.

Det er ligeledes interessant, som vi kender det fra vor egen afstemning i 1920, at man ofte gør brug af modpartens sprog, hvad der viser, at en sindelagsgrænse ikke er lig med en sproggrænse. En af de berømteste danske plakater i 1920 viste et lille barn med teksten: Mor, stem dansk, tænk på mig. Den blev lavet tilsvarende af tyskerne, men det samme motiv er også blevet brugt af polakkerne ved afstemningen i Oberschlesien i 1921. Det samme gælder en tysk plakat, som adværer mod at stemme polsk, da man i det

nye Polen ikke havde nogen sociale ordninger, som beskyttede arbejderne mod sygdom og arbejdsløshed.

Det er et fint lille hæfte med klare gengivelser af diverse plakater og agitationsmateriale samt en fin litteraturfortegnelse, hvor jeg dog savner min egen lille bog om Mindretal i Europa - Pandoras æske.

Jørn Buch

Apoteker H. Nagel, Højer

Claus Pørksen (red.): *'Apoteker H. Nagel. Mit Livs Erindringer. Højer i 1848-1850'. Gråsten 2012. 91 sider, ill. Pris: 80 kr. + forsendelse. Sælges gennem: claus@poerksen-consulting.dk.*

Herman Nagel, født 1816 i København, var apoteker i Højer 1841-1890. Gift med en datter af kniplingshandler Jens Wulff i Bredebro.

Efter en kort indledning om, hvorledes han havnede i Højer, går Herman Nagel hurtigt over til 1848-50. Som dansksindet i en by, hvor slesvig-holstenismen nød stor opbakning, kastede Nagel sig helhjertet ind i kampen på den danske konges side, først med oplysning og økonomisk hjælp til danskhedens støtter, men efter kort tid også som aktiv deltager i efterretningstjenesten. Således sendte han indberetninger om de slesvig-holstenske kanonbådes virksomhed i Vesterhavet til de danske myndigheder, hvilket medførte forhør og arrestation først i Tønder siden i Bredsted. Nagel beskriver krigens gang set fra Højer, hvor kontroverser mellem dansk- og slesvig-holstensksindede bl.a. om flaghejsning hørte til dagens orden. Et højdepunkt i beretningen er løjtnant Hammers besættelse af Højer i sommeren 1850.

Bogen tegner et underholdende billede af en bevæget tid i Sønderjyllands historie. Som kilde er den derimod problematisk, som udgiveren ganske rigtigt gør opmærksom på i sit forord. Erindringerne har været trykt i Nordslesvigsk Søndagsblad ved K. Rosendal i 1910-11. Historien melder intet om, hvordan Rosendal er kommet i besiddelse af materialet, end sige, hvornår erindringerne er nedskrevet af Nagel, der afgik ved døden 40 år efter

de omtalte hændelser og altså har haft god tid til at nedskrive fra hukommelsen bl.a. med brug af megen direkte tale.

Claus Pørksen, statsautoriseret revisor, er barnefødt i Højer og har i flere publikationer beskæftiget sig med Højers historie. Nagels erindringer har han forsynet med oplysende fodnoter, ordforklaringer, litteraturhenvisninger samt et navne- og emneregister. Illustrationerne er i vid udstrækning hentet fra andre værker om Sønderjyllands historie.

Britta Bargfeldt

Istedløven

Lars N. Henningsen og Broder Schwensen (red.): *I venskab og tillid. Istedløvens tilbagevenden til Flensborg i 2011* / *In Freundschaft und Vertrauen. Die Rückkehr des Istedt-Löwen nach Flensburg 2011*. Udgivet af Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig og Stadt-archiv Flensburg, 2012. 116 sider, ill., inkl. DVD-film. Pris: 220 kr.

Mens det berømte monument over de faldne fra slaget ved Isted stadig stod opstillet bag Tøjhuset i hovedstaden, stillede Københavnerviddet krav om, at Istedløven skulle tilbage til Istedgade. Bag denne ironiske distance til det slesvigske spørgsmål gemmer der sig en folkelig bevidsthed om, at Bissens statue ikke hørte hjemme, hvor den stod. Løven blev som bekendt oprindeligt opstillet i Flensborg i 1862. Preusserne bragte den til deres hovedstad i 1864, hvor den først blev opstillet ved det berlinske tøjhus og derefter ved det preussiske kadetakademi i Berlin-Lichterfelde. Her stod løven endnu ved afslutningen af Anden Verdenskrig, da nogle handlekraftige danskere fik den bortført til København, hvor den officielt blev overdraget Christian X ved en ceremoni i oktober 1945. Kongen udtalte ved den lejlighed de ord, der har ligget til grund for den danske politik lige siden: "Naar Forholdene tillader det, bør [løven] vende tilbage til Flensborg for der at staa som et Minde om de Tider, der er gaaet, og til Erindring om alle dem, der ofrede Livet i Treaarskrigen".

Der er siden krigen blevet gjort adskilli-

ge forsøg på at få løven tilbage til Flensborg, men hver gang strandede de på lokal modstand, indtil det endelig lykkedes i 2011. Fra dansk side var sagen ikke mere kompliceret, end at den for det meste kunne varetages af en fuldmægtig i Kulturministeriet, mens Flensborgs overborgmester erklærede den for at være 'Chefsache'. De vanskeligste forhandlinger foregik internt i Flensborg. Især den konservative gruppe i byrådet mente, at løven ikke havde mistet sin karakter af dansk sejrsmonument, men til sidst kunne der etableres en politisk enighed, der var bred nok til, at det lod sig gøre at hævde, at Flensborg ønskede sin løve tilbage, og at forudsætninger dermed var skabt for, at Christian X's løfte kunne indfris.

Nu må det retfærdigvis bemærkes, at overdragelsen ikke var helt betingelsesløs fra dansk side. En vidtløftig idé om at skabe en hul sokkel i et moderne formsprog blev afvist i København til fordel for en genskabelse af Bissens i granit. De oprindelige indskrifter af nationalt dansk tilsnit måtte naturligvis udskiftes med de selvfølgelige forsikringer om venskab og tillid mellem Danmark og Tyskland.

Bogen er meget omhyggelig, ja egentlig ret omstændelig i sin beskrivelse af begivenhederne og ikke mindst aktørerne. Mange mænd i jakkesæt får deres portræt gengivet. Det virker, som om forfatterne har sat sig for at pleje så manges forfængelighed som muligt ved at omtale netop deres afgørende betydning for flytningens heldige afvikling.

På den anden side er bogen værdifuld som dokumentation af, hvordan erindringspolitik føres i den praktiske detalje. Der var jo ikke blot tale om praktiske problemer med at flytte en meget tung og skrøbelig ting fra København til Flensborg. Det handlede om en symboltunge genstand, der skulle omtolkes fra at være et stridspunkt til at være et samlingspunkt. Det er en vanskelig proces, hvad bogen tydeligt dokumenterer. Som sådan er den en nyttig håndbog for alle, der ønsker at opstille, nedrive eller flytte et mindesmærke.

Jes Fabricius Møller

fortsættes side 238

MÜCK - en kunstmalerfamilie i Haderslev 1860-1930

Af Lennart S. Madsen

BÅDE I 1800-TALLET og det meste af 1900-tallet fandtes der i de fleste byer, ved siden af de professionelle kunstnere, der kunne eller ville leve af deres kunst, personer, der var så gode til at male, at de indimellem kunne sælge et billede, men ellers måtte ernære sig på anden vis - ofte som malermestre. Kunstmaleriet var for disse personer både en fritidsbeskæftigelse og en mulighed for at supplere de ofte sparsomme faste indtægter ved salg af et maleri.

Også i Haderslev findes der eksempler på dette fænomen, herunder malermester Johannes Mück og hans to sønner Wilhelm Lauritz og Carl Johannes.

Johannes Mück (1831-1919) fik 1858 borgerbrev i Haderslev som malermester. Han var flere gange på rejse i udlandet for at male, og ved siden af sin virksomhed underviste han på malerlavets håndværkerskole i Haderslev. Bl.a. var han lærermester for den senere i Sverige meget kendte religiøse maler Ole Kruse. Han malede det meste af sit lange liv, og der kendes en del

malerier fra hans hånd. Johannes Mück fik otte børn, hvoraf to blev malere:

Wilhelm Lauritz Mück (1859-1914) uddannede sig til maler som sin far og blev boende i Haderslev til sin død. Han ernærede sig som malersvend, men også lejlighedsvis som kunstmaler. Der kendes dog kun få malerier med hans signatur.

Carl Johannes Mück (1866-1922) levede et noget mere omskifteligt liv. Han var malersvend og tog på dannelsesrejse til Sydeuropa, som hans far havde gjort. Han boede en tid i Schweiz, 1895-1905 var han i Haderslev, hvor han bl.a. dekorerede inventaret i Vilstrup Kirke. I 1905 rejste han med familien til Hamborg, hvor han levede som malersvend og kunstmaler. Til slut signerede han sine billeder Mück-Haders.

Et tipoldebarn til den gamle Mück er den australsk/engelske kunstner Ron Mueck, skaberen af skulpturen Boy på ARoS.

Udstillingen viser 40-50 malerier af de tre kunstnere. Det drejer sig om landskabsmalerier, både hjemlige og eksotiske, portrætter, gårdmalerier og stilleben. Malerierne er næsten alle i privateje, velvilligt udlånt af et stort antal familier.

Landsby ved strand, malet af Johannes Mück sen. før 1900.

Foto: L.S. Madsen, Museum Sønderjylland.

Arkæologi Haderslev

1. sep. - 20. okt. 'Mück - en kunstmalerfamilie i Haderslev'.

Kulturhistorie Aabenraa

Fra 9. juni 'Mellem land og vand' - De sønderjyske havne.
Ny permanent udstilling.

Oldemorstoft, Bov

5. jul. - 31. okt. 'Tråden i tiden' - Folkedragter og tekstiler fra Slesvig i perioden 1770-1850.

Kunstmuseet Brundlund Slot

14. sep. - 19. jan. 2014 Mette Winckelmann - 'Lucky Pieces'.

Sønderborg Slot

Fra 24. jun. 'Sønderjylland under tysk styre 1864-1920'. Ny fast udstilling.

Kulturhistorie Tønder

25. maj - 20. okt. 'Metal - Knipling/Strik' - Hanne Behrens.
6. jun. - 21. apr. 2014 'Tradition og fornyelse' - Kniplersken Inge Wind Skovgaard.

Kunstmuseet i Tønder

22. jun. - 22. sep. Troels Wørsel - Maleri. Udvalg II.
17. aug. - 29. sep. 'Uden for myldretid' - Fire fotografer viser nye billeder fra Danmarks yderområder.

Drøhdes Hus, Tønder

23. mar. - 30. dec. 'Løver, kroner og monogrammer' - Grev Axel af Rosenborgs kniplingssamling.
23. mar. - 30. dec. 'Fra storhed til forfald' - Om kniplingsindustrien i Sønderjylland fra 1600-tallet til 1800-tallet.
23. mar. - 30. dec. 'Bord dæk dig' - Kniplede bordtekstiler.

Højer Mølle

23. mar. - 31. okt. 'Det daglige brød' - Mel, brød og bagning gennem 2000 år. Afdelingens nye faste udstilling.

Skærbæk Museum

11. maj - 31. okt. 'Lakolk før og efter dæmningen'.

Naturhistorie og Palæontologi, Gram

10. feb. - 23. dec. 'Dinosaurer - en forsvunden tid?' - Udstilling med et stort antal afstøbninger af dinosaurer, havreptiler og fodspor mv. af hvirveldyr, som levede på vor jord for meget længe siden.

Bliv løbende opdateret på

fortsat fra side 235

Mindretalsmodel i krise

Jørgen Kühl: 'Mindretalsmodel i krise. En analyse af den slesvig-holstenske politik over for det danske mindretal på skoletilskudsområdet 2010-2012'. Dansk Skoleforening for Sydslesvig, Flensborg 2012. 172 sider, rigt ill. Kilder + Engelsk Summary. Pris: 10 Euro (ca. 75 kr.)

Jørgen Kühls bog om det danske mindretals største krise siden 1955 kan godt kaldes et bestillingsarbejde "som en hjælp til argumentationen" i det danske mindretals protester mod den slesvig-holstenske delstatsregerings nye politik i foråret 2010, hvor man uden forhandlinger meddelte det danske mindretals Skoleforening, at de fremover blot ville modtage 85% i tilskud i forhold den offentlige tyske skole. Det vakte naturligvis et ramskrig i det danske mindretal, men det gav også genlyd i det tyske mindretal nord for grænsen og i FUEV, Den europæiske Mindretalsunion, hvis leder Hans Heinrich Hansen, der tidligere var formand for det tyske mindretal, utvetydigt tog afstand fra Kiel-regeringens ensidige politik som en katastrofe for behandlingen af mindretal i Europa.

Det lykkes dog meget fint for Kühl at dokumentere den borgerlige Kiel-regerings brud på Bonn-København Erklæringen samt en række internationale konventioner. Kiel-regeringen argumenterede med behovet for besparelser på de offentlige finanser, hvorimod Kühl tydeligt får demonstreret besparelsernes asymmetriske karakter ved, at de i højere grad kom til at gå ud over de danske mindretalsskoler end den tyske slesvig-holstenske folkeskole.

Det er gennem de sidste mange år blevet accepteret, at de danske mindretalsskoler i Sydslesvig skal sammenlignes med de offentlige tyske skoler, men med

delstatsregeringens besparelser, blev de danske mindretalsskoler i stedet sammenlignet med de tyske privatskoler. Formanden for Region Syd, Carl Holst, havde foreslået den slesvig-holstenske landsregering, at besparelsen på 15% på de danske skoler blev fordelt på alle skoler i delstaten, hvorved de danske skoler ville være ligestillede og dermed acceptere en reduktion af tilskuddene på ca. 0,5%. Men det blev afvist af den slesvig-holstenske ministerpræsident, som mente, at den danske stat i forvejen sørgede for, at de danske skoler var væsentligt bedre stillede end de tyske.

For det danske mindretal blev det et princip om ligestilling, for den slesvig-holstenske borgerlige regering var det et spørgsmål om reduktion af de offentlige finanser. Men Kühl får klart dokumenteret, at det for enkelte medlemmer af den slesvig-holstenske regering ikke kun drejede sig om de offentlige finanser, men at man også stillede spørgsmål ved mange af elevernes nationale identitet, da det blev påstået, at mange elever "kun går i dansk skole, fordi disse er bedre indrettet", og derfor mente de, at det var de tyske elever, der blev diskrimineret!

Kühls bog gør minutløst rede for sagsforløbet dag for dag med senere opfølgninger og diskussion af de principielle forhold, hvor han samtidig påpeger, hvad der står i de internationale konventioner samt København-Bonn-erklæringen. Det kan ikke undgå at blive til en del gentagelser, men det lykkes at få dokumenteret den slesvig-holstenske regerings direkte fordrejninger af sandheden, da den i sin Mindretalsberetning til Landdagen i december 2011 påstod at have den danske regerings opbakning.

Bogen er ikke hyggelæsning, men en nødvendig dokumentation af myndigheders magtmisbrug.

Jørn Buch

GRÆNSEFORENINGEN

FOR EN ÅBEN DANSKHED

- Demokrati, ytringsfrihed og ligeværd gælder for alle, også i forholdet til mindretal.
- Forankring i egen kultur er en forudsætning for at have forståelse for andre kulturer.
- Kulturelle mindretal er en vigtig ressource i et demokratisk samfund.
- Dansk sprog og kultur styrkes i mødet med andre sprog og kulturer.

Du er velkommen til at kontakte din lokale formand/kontaktperson:

Sigrid Andersen
Rangstrupvej 20
6534 Agerskov

Jens Andresen
Tingvej 2
6535 Branderup

Andreas Brandenhoff
Vollerupvej 45
6392 Bolderslev

Povl Solmer Frank
Svanevej 4
6500 Vojens

Kirsten Fanø Clausen
Brobølvej 7
Blans
6400 Sønderborg

Det er Grænseforeningens formål at støtte danskheden i grænselandet, særligt syd for grænsen, at udbrede kendskabet til grænselandets forhold samt at bevare og styrke dansk sprog og kultur.

Tlf. + 45 33 11 30 63 • info@graenseforeningen.dk • www.graenseforeningen.dk

Kunstnersammenslutningen Grænselandsudstillingen. Pioner i Grænselandet

Af Bente Sonne

HANS JÜRGEN NISSEN og Jakob Gormsen skrev forordet til Grænselandsudstillingens 40-års jubilæumskatalog i 2010. Førstnævnte var rektor for Det Tyske Gymnasium i Aabenraa, og Jakob Gormsen var lærer ved den danske skole, Rugkobbelskolen, ligeledes i Aabenraa. De fastslår, at kunstnersammenslutningen, i den form vi kender den i dag, 'blev født' i 1970.

Inden da deltog Aabenraa i Å-udstillingerne, Aalborg - Århus - Aabenraa, hvor byernes indbyggere fik lejlighed til at se professionel billedkunst af høj kvalitet.

I 1966 blev Å-udstillingen aflyst, og det satte gang i kræfter, der ønskede at bevare en udstilling på et lignende kvalitetsniveau i Aabenraa. Samtidig ønskede andre en udstilling med kunst fra begge sider af grænsen til Tyskland. Det sidste forslag blev til Aabenraa Kunstudstilling i 1966. I årene efter genoptages Å-udstillingerne, men i 1970 er der fernisering på den første egentlige Grænselandsudstilling.

Mange personer har del i æren. En var maleren Harald Lauesen, der underviste i billedkunst på Aabenraa Statsskole, en anden var Frands Gregersen, den gang bestyrer af Sønderjyllandshallen, og en tredje forfatteren Gynther Hansen. En lang række vigtige sønderjyske kunstnere har været eller er medlemmer, herunder Franciska Clausen og Nikolaus Wehding.

"Det, man kort og godt ville med Grænselandsudstillingen, var at skabe et nærmere samarbejde mellem danske og tyske, sydslesvigske og nordslesvigske kunstnere, som havde en tilknytning til grænselandet. Det skulle ske ved at skabe et kulturelt miljø for alle frit skabende kunstnere - ikke blot billedkunstnere, men også skuespillere, sangere, musikere og forfattere. Desuden skulle landsdelens

befolkning have lejlighed til og mulighed for at stifte bekendtskab med de udøvende kunstnere og deres arbejder - netop som de udfolder sig på stedet. I kraft af landsdelens geografiske beliggenhed og dens kulturelle baggrund skulle man forsøge at skabe et skæringspunkt mellem kulturpolerne København og Hamburg".

Citatet er fra Gormsens og Nissens jubilæumstekst. Manifestet blev formuleret før, men blev først trykt i Grænselandsudstillingens katalog 1973.

Udstillingen var et pionerprojekt, der havde stor bevågenhed på begge sider af grænsen, både med hensyn til økonomisk støtte og moralsk opbakning fra en lang række højtplacerede personer i kulturlivet og administrationen. Et ærespræsidium understregede projektets betydning.

Grænselandsudstillingen har netop afholdt sin 43. fernisering i Sønderjyllandshallen med mellem 500 og 600 ferniseringsgæster. Udstillingen har 27 danske og tyske medlemmer og viser desuden hvert år ca. ti nye gæstekunstnere fra begge sider af grænsen. Det tilfører udstillingen dynamik, fornyelse og kvalitet, når denne mulighed udnyttes godt. Udstillingen er blevet en Aabenraa-begivenhed, og samtidig en udstilling, der også vises syd for grænsen, i år i Ministerium für Justiz, Kultur und Europa, Kiel.

Grænselandsudstillingen har inspireret til mange andre grænseoverskridende kunst- og kulturprojekter, og i 2013 blev Kulturaftale Sønderjylland-Schleswig underskrevet, en støtteordning til kulturbroen over grænsen. ■

Kilder

Grænselandsudstillingens jubilæumskatalog 2010.

Grænselandsudstillingens katalog 2013.